

telematik
200

KFB
& TELDOK

Allas våra museisamlingar

Sofie Rittfeldt

telematik

Denna småskrift i programmet Telematik
2004 utgör samtidigt KFB-rapport 1999:37
(ISBN 91-88371-53-0) och Via TELDOK 38
(ISSN 0283-5266).

200

TITEL/TITLE
**Allas våra museisamlingar
– IT som länk mellan konst-
museers samlingar och all-
mänheten**

FÖRFATTARE/AUTHOR
Sofer Rittfeldt

SERIE/SERIES
**Telematik 2004
KFB-Rapport 1999:37
Via Teldok 38**

ISBN KFB:
91-88371-54-9

ISSN
**KFB: 1104-2621
ISSN TELDOK: 0283-5266**

PUBLICERINGSDATUM/DATE PUBLISHED
December 1999

UTGIVARE/PUBLISHER
**TELDOK och KFB -Kommunikations-
forskningsberedningen, Stockholm**

KFBs DNR
99-0355

TELDOK-rapporter kan beställas från Lindegården, telefon 020-23 00 11.

TELDOK-reports can be ordered from Lindgården by calling +46-20-23 00 11.

I Kommunikationsforskningsberedningens – KFB – publikationsserier redovisar forskare sina projekt. Publiceringen innebär inte att KFB tar ställning till framförda åsikter, slutsatser och resultat.

KFB-rapporter försäljs genom Fritzes Offentliga Publikationer, 106 47 Stockholm, tel 08-690 90 90.

Öiga KFB-publikationer beställs och erhålls direkt från KFB. Man kan dessutom abonnera på tidningen KFB-Kommuniké.

KFB Reports are sold through Fritzes', S-106 47 Stockholm.
Other KFB publications are ordered directly from KFB.

Allas våra museisamlingar

– IT som länk mellan konstmuseers
samlingar och allmänheten

Sofie Rittfeldt

Företal

KFB (Kommunikationsforskningsberedningen) och TELDOK startade våren 1999 programmet Telematik 2004 för att finansiera och publicera studier av tidiga IT-användare och användningsområden.

Utgångspunkten för Telematik 2004 är de förändringar som sker i samband med förverkligandet av "informationssamhället" och vad detta betyder för Sverige. Vilka blir följderna om stora grupper av människor och företag börjar använda den teknik som i nuläget ett mindre antal nyttjar? Rapporter om tidig användning – sådana som publiceras inom Telematik 2004 – kan ge vägledning.

Inom programmet finansieras två slags skrifter: småskrifter (på som mest 30-50 sidor, baserade på samtal) och rapporter (på som mest 100 sidor, som beskriver och analyserar utvecklingen inom ett visst område). Den andra "småskriften" föreligger nu: *Allas våra musiesamlingar*, författad av konstvetaren Sofie Rittfeldt.

Sofie Rittfeldts perspektiv anas i titeln. Museernas samlingar tillhör oss alla – men de är för stora för att kunna visas i dagens betong- och träslottsmuseer. Som en Zola vandrar hon fram i museernas magasin där hon finner deras sanna själ: "mystiken, gåtfullheten och tiden komprimerad till ett ögonblick". "Dammsugare, skridskor och ljuskronor trängs med kakelugnar och fiskeredskap."

Småskriften bygger bl a på och redovisar ingående intervjuer med nio personer som från mycket olika utgångspunkter intresserat sig för hur museer (särskilt konstmuseer) kan använda IT och Internet "för att göra sina samlingar tillgängliga för allmänheten". Några röster kommer från museifolk, andra från konstnärer; en person är IT-journalist, en annan lärare, en tredje forskare.

De intervjuade har olika synpunkter på hur den nya tekniken kan hjälpa till. I rapportens avslutande avsnitt bidrar Sofie Rittfeldt med

en syntes som visar hur museerna kan erbjuda mer än en konstupplevelse genom planerade satsningar på Internet och IT, bl a som aptitretare före besöket och fördjupning efteråt.

Trevlig läsning önskas.

Urban Karlström
Generaldirektör KFB

Bertil Thorngren
*professor, CIC, Handelsbögskolan,
Telia Business and Innovation,
Ordförande TELDOK Redaktionskommitté*

Innehåll

Förord	7
Inledning	8
Museernas bakgrund	11
Museidefinition	11
Hur och vad man samlat	12
Hur använder museer Internet?	14
Internets uppkomst	14
Museers användning av och närvaro på Internet	15
Hur görs museisamlingarna tillgängliga?	19
Hur planerar museerna använda IT för ökad tillgänglighet?	26
Aspekter på att använda IT och ha samlingar på Internet?	30
Tillgänglighet	31
Flexibel interaktivitet	33
Informationsdjup	35
Teknikintresse	38
Nya besökare?	39
Inget slitage	43
Återgivning	43
Kunskapsklyfta	48
Framtidsutsikter	52
Museernas utveckling och IT:s möjligheter	52
Arbetsätt för ökad tillgänglighet	62
Teoretiska arbetsätt	62
Praktiska arbetsätt	63
Framtida arbetsätt	64
Avslutning	67
Presentation av de intervjuade	69
Tillvägagångssätt	69
Källor	73
Skriftliga källor	73
Muntliga källor	74

Förord

Stort tack till er som ställt upp på intervju och delat med er av kunskap, tankar och idéer. Samt till Erik och alla andra som givit stöd och uppmuntran i skrivandet.

Inledning

Vid ett antal tillfällen har jag haft möjlighet att uppleva andra delar av museerna än de iordningställda utställningarna. Jag har då fritt fått vandra omkring i magasinen för att se hur museiföremålen förvaras. Vilken upplevelse! Jag skulle vilja påstå att det är här, i magasinen, som man finner museernas själ. Man kan inte annat än vördnadsfullt skrida fram mellan skatterna. Hylla efter hylla med föremål i – vad det förefaller – en salig blandning. Dammsugare, skridskor, och ljuskronor, trängs med kakelugnar och fiskeredskap. Det är knäpptyst i lokalen men varje föremål har en unik historia att berätta. Ett levnadsöde. Det är i magasinen som de får tala fritt. Här finns inga faktaspäckade informationsskyltar, inga glasskivor eller rep som stoppar smutsiga och nyfikna fingrar. Här dominerar upplevelsen. Här finns mystiken, gåtfullheten och tiden komprimerad till ett ögonblick.

Aldrig lär jag glömma min högst privilegierade privata visning av Naturhistoriska museet i Göteborg. Jag såg magasinen med fågelägg, rader av konserverade ormar och hundar. Lådvis med fiskben. Vinden där valskelett stod staplade längs med väggarna.

I konstmuseernas magasin täcker tavlorna ofta nätgaller från golv till tak i oändliga rader. Längs väggarna lutar sig målningar mot varandra. Ibland täcks väggarna av hyllförsedda skåp, fulla av skisser eller fotografier. Det är bara att dra ut en låda så börjar en resa i tid och rum.

Det finns otroligt mycket att upptäcka i museernas magasin. De utgör en betydande del av verksamheten. En del som inte många har sett, men som ändå kräver stora lokalytor, betydande anslag och omsorgsfullt arbete. Det är också denna del av museet som möjliggör forskning, nya utställningar och byteslån med andra museer, helt enkelt möjliggör ett varierande museum. I dessa samlingar finns nyckeln till vårt förflutna, vårt kulturarv.

Tanken som slog mig när jag vandrade i magasinen och fascinerades över mångfalden, var varför inte fler kunde få ta del av dessa föremål. Föremål som faktiskt tillhör oss alla. Hur föremålen kan göras tillgängliga för fler än speciellt inbjudna, skall denna skrift resonera kring.

Tyvärr kan inte alla besökare erbjudas den fantasieggande känslan

av att se museisamlingarna i verkligheten. Det är helt omöjligt att låta alla besökare vandra omkring i magasinerna. Lokalerna är inte ämnade för rundvandring, utan byggda med tanke på föremålen. Samlingarna är också alltför känsliga för det ljus, fukt och slitage guidningar i magasinerna skulle innebära. Det är omöjligt att ständigt exponera föremålen för intresserade. Man måste finna ett annat sätt att förmedla till allmänheten vad museernas skatter har att berätta. Det måste finnas andra sätt att sprida den mångfald, särart och originalitet som samlingarna innehåller. Hur kan man på bästa sätt kunna förmedla magasinens innehåll, och samtidigt ta hänsyn till museernas resurser, besökarnas förväntningar och ömtåliga föremål?

Den moderna informationsteknologin (IT), och då i första hand Internet, skulle kunna vara ett användbart verktyg i strävan efter detta. Hur IT skulle kunna användas har jag sökt svar på genom att intervjua nio personer. De är alla kunniga inom sitt respektive fält och har samtliga ett stort intresse för museer. (Läs mer om tillvägagångssättet och de intervjuade i kapitlet: *Presentation av de intervjuade.*)

Frågor som ställts under intervjuerna är bland andra: Hur görs museisamlingarna tillgängliga idag och vilka planer har museerna för framtida tillgänglighet? Hur används IT idag och hur skulle museerna kunna använda IT i framtiden för att öka museisamlingarnas tillgänglighet? Vilka aspekter, för- och nackdelar, finns på att ha samlingarna sökbara på Internet? Hur kan museerna komma att se ut i framtiden? Frågorna tangerar varandra och därför glider också kapitlen i denna skrift delvis samman. Men den övergripande frågeställningen är ändå hur svenska konstmuseer, idag och i framtiden, kan använda IT för att göra sina samlingar tillgängliga för allmänheten.

I skriften återfinns också en tanke om hur IT skulle kunna öka kunskapen om konst och museiföremål genom digital presentation. Genom datoranimering kan föremål placeras in i sitt ursprungliga sammanhang. Vackra folkdräkter kan fladdra i takt med fiolmusik, bruksföremål ses i den miljö de en gång hämtades ifrån och oljemålningar åter pryda väggarna i 1800-talets paradvåningar. Stympade marmorskulpturer, kantstött porslin och maläten textil skulle kunna rekonstrueras till ursprungligt skick med datorns hjälp.

Fokus i skriften ligger på konstmuseer. Dels för att göra ämnet mer överskådligt, men också därför att konstmuseernas föremål – tack vare sin tvådimensionella karaktär – lämpar sig bättre än andra att återge digitalt. Dock rör de flesta resonemang även andra former av museer,

liksom konsthallar, konstnärshem och liknande. Jag hoppas att denna skrift kan vara tankeväckande även för människor utanför konst- och museivärlden.

Jag vill förmedla kunskap i två riktningar. Dels upplysa museerna om vilka möjligheter som står till förfogande utanför deras väggar, men på samma gång förklara museivärlden för den ännu icke invigde. En annorlunda och fascinerande värld.

Museernas bakgrund

För att skapa en förståelse för hur det ser ut på museerna idag, samt för att bygga en plattform för IT:s framtida möjligheter, vill jag först redogöra för museernas framväxt i Sverige. Efter en kort definition av ordet beger vi oss ut på en exposé genom flera århundraden för att titta på hur och vad man samlat.

Museidefinition

Ordet museum kommer ursprungligen från grekiskans Mouseion som i den grekiska mytologin var de nio musernas hem. Muserna var de gudinnor som härskade över sången och de sköna konsterna, alla döttrar till minnets gudaväsen. Mouseion var även en plats i Alexandria, där vetenskapen och tankelivet blomstrade. En plats där man umgicks med muserna.¹

Än idag strävar många efter att återskapa ordets egentliga innebörd, men de flesta associerar ändå museum med en plats där man visar upp föremål. Enligt den internationella museiorganisation, ICOM (International Council of Museums) är kriterierna för ett museum följande:

”En institution som genom förvärv och bevarande, forskning och dokumentation, förmedling och undervisning ska främja förståelsen av det kulturella arvet och fördjupa kunskaperna om samhällets framväxt och dess situation i dag.

- *Samlingar och verksamhet ska vara garanterade ett framtida bestånd.*
- *Verksamheten ska ledas av yrkesutbildad personal*
- *vara allmänt tillgänglig och öppen för offentlig insyn.”*²

Även om andra definierar det annorlunda, kan ändå alltid fyra hörnstenar urskiljas. Enklare uttryckt kan man säga att svenska museers

¹ Broberg, Gunnar och Sörlin, Sverker. *Umgängnet med museerna. // Tvärsnitt 1991:1-2.*

² *Museer och konsthallar 1998.* Statens kulturråd 1999:1. Sid 5.

uppgift är att samla, vårda, visa och forska. I Kulturdepartementets utredning från 1994 står också att:

*”Museiutredningen vill med största möjliga tyngd och kraft betona att museernas huvuduppgift är bildning.”*³

Detta resonemang skall jag återkomma till senare i skriften.

Man räknar med att det finns cirka 250 museer i Sverige. En konsthall kan – trots de mest fantastiska utställningar – aldrig kalla sig museum på grund av att den inte håller några samlingar eller bedriver forskning. Utanför definitionens ram faller också över 2 000 arbetslivsmuseer och cirka 1 000 hembygdsgårdar, liksom många konstnärshem och samtliga gallerier.⁴

Hur och vad man samlat

Människan har samlat på föremål i alla tider. Både användbara – och mindre användbara – men desto mer fascinerande ting. Denna dragning till det ovanliga, ofta abnorma, präglade 1600-talets privata samlare. I 1600-talets kuriosa kabinetter trängdes miniatyrmålningar, filigranarbeten med exotiska fjärilar och konserverade missfoster. Inte bara adeln, utan också statsmakten samlade i stor skala. Sverige var en stormakt under denna tid och ville befästa sin makt genom investeringar i praktbyggen och kostsamma konstsamlingar.

Under 1700-talet fortsatte privatpersonernas samlande men de inriktade sig mer på naturalier som snäckor, stenar och insekter. Carl von Linné klassificerade växterna och överhuvudtaget blev samlingarna mer systematiserade. 1700-talet var en tid av upptäckarglädje och under världsomseglingar kartlades jordens flora och fauna. Under denna tid lades också grunden till dagens museer. År 1794 öppnades Kongl. Museum för allmänheten, vilket brukar räknas som det första svenska museet. Det innehöll de kungliga antksamlingarna av tavlor och avgjutningar av klassiska antika skulpturer som idag finns på Nationalmuseum. Vetenskapsakademiens kabinett öppnades vid ungefär samma tid-

³ *Minne och bildning – Museernas uppdrag och organisation*. Kulturdepartementet. SOU 1994:51. Sid 24.

⁴ (Red.) von Schultz, Ulla. *Sveriges kulturarv – att förvalta det förflutna*. Arlov 1998. Sid 125, 132. Samt *Museer och konsthallar 1998*. 1999. Sid 5.

punkt. De kungliga samlingarna av konst, mynt och naturalier utgjorde grunden till nationens museer. Gustav III:s, liksom drottning Christinas, konstsamlingar finns numera på Nationalmuseum i Stockholm.⁵

Borgarna blev de nya samlarna under följande århundrade. Idag utgör dessa föremål ofta del i stads- eller länsmuseum runt om i landet. I ett större perspektiv fann samlandet under 1800-talet inga gränser. Inget projekt var för stort att genomdriva. Strapatsrika resor företogs för att fylla västerländska museer. De flesta med rent stöldgods. Betydelsefulla delar av det grekiska kulturarvet forslades till museer i bland annat London, Berlin och München.

Det växte också fram ett intresse för att bevara det nationella kulturskatterna. Folklivsforskare reste landet runt för att samla in allt som var gammalt. Jordbruksredskap, klädedräkter, skrönor och visor, ju äldre desto bättre. Under början av 1970-talet förändras sedan insamlandet igen. Siktet är visserligen fortfarande inställt på hemlandet men samtiden väcker nu störst intresse. Det mest utmärkande, framförallt för länsmuseumerna, är insamlandet av vanliga människors ting. Det är inte längre bara det exotiska och exklusiva som samlas. Dessutom genomförs allt oftare dokumentation av samtiden med hjälp av teknisk utrustning. Man försöker fånga tidsandan medan man är mitt uppe i den.

Konstmuseer lever i glappet mellan traditionell konst och nya, tekniskt krävande, konstverk som videokonst och installationer.⁶ Allt större statligt intresse har under de senaste decennierna fokuserats på att få ordning i de befintliga samlingarna. Och det med rätta. Dokumentation och konservering av föremål hade släpat efter och magasinerna fyllts till brädden.

⁵ Broberg, Gunnar och Sörlin, Sverker. 1991. Samt (Red.) von Schultz, Ulla. 1998. Sid 125, 132.

⁶ Broberg, Gunnar och Sörlin, Sverker. 1991. Samt (Red.) von Schultz, Ulla. 1998. Sid 128-153.

Samt Jan Nordbladhs föreläsning i Museivetenskap Göteborg 970911 under titeln: *Framväxt och uppbyggnad*.

Hur använder museer Internet?

I detta kapitel skall Internets uppkomst kort redogöras, för att sedan titta närmare på hur museerna rent praktiskt använder sig av denna teknik. Sist i kapitlet följer några kommentarer på hur museerna idag använder Internet.

Internets uppkomst

Internet konstruerades ursprungligen under det kalla kriget av amerikanska forskare för att skydda försvarets datorsystem vid ett eventuellt kärnvapenkrig. Oavsett vilka delar av nätet som slogs ut, skulle datorerna ändå kunna kommunicera med varandra eftersom alla var ihopkopplade. Ju fler datorer som kopplades till systemet desto säkrare blev det, eftersom informationen då fick nya tänkbara vägar att gå. Under slutet av 1960-talet började universiteten ansluta sig och nätet, som kallades Arpanet (Advanced Research Projects Agency), växte. Universitetens forskare bidrog till utvecklingen genom att börja skicka elektroniska meddelanden under 1970-talets första hälft. Under följande decennium drog sig det amerikanska försvaret ur nätverket för att istället bilda ett eget, vilket ledde till att Internet tog den rapsodiska form det har idag. Men många tekniska lösningar var ännu att vänta.

Internet förändrades först radikalt under tidigt 90-tal då några forskare vid Cern partikelfysikcenter utanför Genève började ta sig runt i sitt nätverk genom att klicka på vissa ord – så kallad hypertext – och på ett enkelt sätt förflytta sig mellan olika dokument. Tekniken kallades World Wide Web. För att kunna söka sig fram i hypertextsystemet World Wide Web behövs en webbläsare. Den då 20-årige Marc Andreessen lanserade tillsammans med några studiekamrater i USA, webbläsaren Mosaic som kombinerade Internets text, ljud och bild till sidor. Idag är de vanligaste webbläsarna Internet Explorer och Netscape Navigator. År 2004 spås 120 miljoner européer använda Internet. Vilket betyder en ökning med 400 procent på fem år.⁷

⁷ Björstadius, Urban. *Netscapes uppgång och fall*. // PC för alla. 1999:6.

Björstadius, Urban. *Livet före webbläsarna*. // PC för alla. 1999:6.

Samt *Internet ökar snabbast i Europa*. // Göteborgs-Posten 990818.

Museers användning av och närvaro på Internet

Nedanstående text är en sammanställning av uppgifter från Kulturnät Sveriges *Hur bra är de svenska kulturinstitutionernas webbplatser?* samt Statens Kulturråds båda granskningar *Museerna och IT-verktygen* och *Museer och konstballar 1998*. Siffrorna gäller samtliga former av museer och inte enbart konstmuseer. Dessutom bör påpekas att förhållandena ständigt förändras. Se siffrorna mer som en fingervisning än en redogörelse för rådande förhållanden.

Museerna och IT-verktygen

Kulturrådets kartläggning från 1999, *Museerna och IT-verktygen*, är en undersökning som speglar museernas Internetanvändande. I den tillfrågades totalt 97 svenska museer och 80 besvarade enkäten. Det visar sig att över 90 procent av museerna har Internetanslutning och att dryga 60 procent av personalen är IT-användare. I större utsträckning personal med antikvariska och administrativa uppgifter än tekniker och frontpersonal. Delvis beroende på tillgången till datorer. Endast ett fåtal museer har fackutbildad IT-personal. Istället har handläggare och tekniker kompletterat med viss IT-kunskap. För majoriteten är IT ett sätt att kommunicera. 40 procent av museipersonalen använder dagligen e-post och nyhetsgrupper. Kulturrådet drar slutsatsen att Internet blivit kontorstjänstemännens hjälpmedel.

Dryga 90 procent av museerna hade en egen hemsida men siffran beräknas stiga ytterligare. Antalet webbesökare på varje hemsida, ligger mellan 50-100 stycken per dag. För ett fåtal hemsidor stiger siffran ända upp till 400. Naturhistoriska riksmuseet ligger i särklass högst med sina 6 800 webbesökare per dag. Ett resultat av målmedvetet satsande på webbsidan samt många internationella besökare. Möjligheten att ställa frågor finns på drygt hälften av hemsidorna.

Planer på, eller redan genomförda webbutställningar eller andra pedagogiska och bildande projekt, finns på 2/3 av museerna. Men Kulturrådet påpekar att digitala utställningar och pedagogisk tillämpning på nätet är mycket lik den traditionella utställningen och mest fungerar som en andra utställningslokal för de flesta museer. På 16 procent av museerna finns Internetanslutna terminaler tillgängliga för besökare.⁸

⁸ *Museerna och IT-verktygen – En undersökning om tillgång till, användning av och planer för IT i svenska museer*. Statens Kulturråd. www.kur.se

Kulturrådet avslutar sin rapport med:

*”Avsaknaden av en bred IT-kompetens speglas i frånvaron av planer för verksamheten. Den utveckling som sker är idag är beroende av enskilda personers initiativrikedom mer än av strategiska beslut. Museerna har tagit IT-hjälpmidlet till sig, men inte sett det som ett strategiskt instrument. IT har för många institutioner istället blivit ett verktyg för administration.”*⁹

Museer och konsthallar 1998

Omfattande fler museer, men däremot mindre analyserande, är Statens Kulturråds undersökning *Museer och konsthallar 1998*, i vilken statistik över 210 svenska museer och 30 konsthallar redovisas. Det framkommer att drygt 70 procent av museerna har en hemsida, 62 procent har interna databaser över samlingarna och vart åttonde museum håller databaserna tillgängliga för allmänheten. Man kan se en ökning av IT-användningen på samtliga områden sedan tidigare år.¹⁰

Karl-Erik Tallmo undersökte, under 1999 för Kulturnät Sveriges räkning, ett fyrtiotal hemsidor i *Hur bra är de svenska kulturinstitutionernas webbplatser?*. Han verkar inte blivit särskilt imponerad. Tallmo anser att länkarna ofta är ologiska och leder besökaren vilse eller bara fram och tillbaka. Sidorna saknar bilder och är trista och färglösa, eller i andra fall översållade med små, plottriga bilder. Guldkorn som frågeservice eller sökmotorer till samlingarna lyfts inte fram och marknadsförs på förstasidan. Dock ser Tallmo en utveckling under de senaste åren som är glädjande men inte särskilt förvånande. Kulturinstitutionernas webbplatser har lämnat stadiet där de endast redovisar öppettider och telefonnummer och innehåller idag en hel del matnyttig information.¹¹

Johan Gustafson är frilansande journalist för flera stora IT-tidningar och har tittat mycket på olika museers hemsidor. Han recenserar till exempel kultursajter i varje nummer av *Internetworld*. (Se vidare ka-

⁹ Museerna och IT-verktygen.

¹⁰ *Museer och konsthallar 1998*. 1999.

¹¹ Tallmo, Karl-Erik. *Hur bra är de svenska kulturinstitutionernas webbplatser?* www.kulturnat.iva.se

pitlet: *Presentation av de intervjuade.*) Johan Gustafson ger följande kommentar om museernas närvaro på Internet.

Vilka tendenser ser du på svenska museers hemsidor?

Johan Gustafson, IT-journalist: Jag kan inte påminna mig om att jag sett särskilt mycket bra. De flesta museerna har statiska och tråkiga hemsidor med öppettider och standardbeskrivning av samlingarna. Men man har en viss förståelse för att man inte lägger pengar på det i första hand. Det krävs att det finns en eldsjäl som har kunskap och intresse. Då behöver det inte kosta så mycket. Men ber man en webbyrå göra något, blir det väldigt dyrt, och kanske inte ens bra. Om ett museum lyckas göra en bra hemsida som många har glädje av och som de tycker att de har råd med, så är det jättebra. Men det är inte viktigt att det händer i år eller nästa år. Jag är vän av bra webbsatsningar, men jag vill inte bidra till ”hysten”.

Dimitrios Ioannidis forskar om sambandet mellan användarens fysiska rum och datorns rum, vid Handelshögskolan i Stockholm.¹² Han presenterar vid intervjun idéer om hur museerna kan använda sina hemsidor på ett effektivt, men ändå inte kostsamt, sätt:

Dimitrios Ioannidis, forskare:

Tekniken är så pass flexibel i sig. En hemsida är ju en databas med massa information och med hjälp av olika program och system kan man stuva om i databasen ganska enkelt. Man kan ha olika varianter i omstuvning samtidigt, det är inget problem. Hur hanteras detta i museer och företag? Påfallande ofta är hemsidor, företag och organisationers virtuella närvaro ganska statisk. Den ser ut på ett sätt. Och det finns väldigt lite interaktivitet, i så mått att jag som kommer in där kan påverka så att det skall passa mig. Det kan vara så att om jag är ovan vid olika saker så kan jag få lättare svenska eller mer bilder. Eller om jag är specialintresserad av någonting.

Antingen är jag ute efter att få en upplevelse, och då är

¹² Se vidare kapitlet: *Presentation av de intervjuade.*

det schyst om den virtuella närvaron såg ut på ett visst sätt, eller också är jag forskare eller pluggar. Vad jag kan se är det väldigt lite utnyttjat på alla fronter, inte bara när det gäller museer. Jag kan ju se att det finns hinder och vissa speciella problem. Kanske just när det gäller museer men också generellt för organisationer eller företag som har väldigt starka identiteter. Museer har ofta det eftersom de har en speciell historia och är präglade av de som leder dem. Då kan man säga att webbnärvaron öppnar upp möjligheter, men det jag tror mig kunna säga, är att de möjligheterna stöter på patrull, bland annat därför att museerna har sina fastlåsta identiteter.

Kommentar

Internet är för närvarande ett verktyg för administration på det svenska museerna. I stort sett alla museer har en egen hemsida, men deras kvalité har kritiserats.

På museer, liksom på många andra arbetsplatser, kommer det an på enskild, innovativ personal, att få en framträdande roll inom området. Idag utnyttjar inte museerna Internets fördelar till fullo. Detta har många bakomliggande orsaker men enligt min erfarenhet är det tyngst vägande skälet, bristande ekonomiska resurser. Många av de problem och missförhållanden som råder på museerna idag, skulle ha kunnat undvikas om ekonomin varit en annan. Men trots det kärva läget försöker museerna visa så stora delar av samlingarna som möjligt. Detta görs på en mängd olika sätt, men ännu används inte Internet i någon större utsträckning. I nästa kapitel skall tre museianställda berätta om hur deras museum gör samlingarna tillgängliga för allmänheten.

Hur görs museisamlingarna tillgängliga?

Tillgänglighet kanske inte är det första man kommer att tänka på i museisammanhang. Ofta associeras museerna med branta trappor, slutna byggnadsfasader och begränsade öppettider. Men museisamlingarna är nog mer spridda än många känner till. Konstverken visas givetvis genom utställningar på museet men också genom utlåning till andra museer samt till offentliga lokaler som kommunhus och sjukhem. Många museer är beredda att plocka fram specifika verk ur magasinerna vid förfrågan från enskilda personer. Ändå är det bara en bråkdel av samlingarna som i verkligheten kan visas för allmänheten. Att alla verk hänger framme är både en praktisk, ekonomisk och konservatorisk omöjlighet. Många konstverk är alltför känsliga för ständig exponering. Konstverken synliggörs också genom att återges i reproducerad form. Det kan vara både det kommersiella återgivandet i form av böcker, vykort och affischer som i det mer informativa syftet med CD-ROM och databaser för sökningar i samlingarna.

Nedan beskrivs hur samlingarna i dagsläget görs tillgängliga vid de tre museer jag besökt; Moderna Museet i Stockholm, Göteborgs samt Norrköpings konstmuseum.

Det sistnämnda, tillsammans med Hallwylska museet, är i dagsläget Sveriges enda konstmuseer med en sökfunktion på Internet där allmänheten kan söka efter konstverk ur samlingar. Intendent Onita Wass ansvarar för pedagogik, information och programverksamhet vid Norrköpings konstmuseum. (Se vidare kapitlet: *Presentation av de intervjuade.*) Hon berättar:

Onita Wass, intendent:

Det första IT projektet jag gjorde var en hemsida, efter att jag gått en kurs -95. Det var HTML-programmering och den kursen var på två dagar. Det blev ju väldigt enkelt. Det var i varje fall första steget in i den världen. Jag jobbade vidare med hemsidan och texter om museet. Sedan var det stora projektet CD-ROM produktionen *Svensk modernism*

som vi gjorde med Moderna Museet. Vi kände att det var ett nytt spännande medium som var kul att jobba med. Och så har vi har ju så bra samlingar. Tyngdpunkten på CD-ROMen låg på den pedagogiska presentationen. Vi ville förklara vad modernism, kubism, futurism och de andra – ismerna var, och hur sådana tavlor skulle kunna se ut. Målgruppen var gymnasieungdomar och en konstintresserad allmänhet. Vi försökte göra den kul och lättillgänglig. Att man inte behöver kunna en massa om konst utan att det skall vara roligt. Vi jobbade med ett ungt produktionsbolag som bollade idéer och det behövs ju för vi är museiråttor som lever i vår värld, och då behöver man få in impulser från andra människor.

Vi har två publika datorer på museet, en i caféet och en i utställningshallen, där man kan söka på konstnärer från denna CD-ROM. CD-ROM blev dock lite omodernt. Hade vi gjort det nu, skulle vi gjort en hemsida och skippat försäljningsdelen. Vår utvecklade hemsida med sökfunktion gjorde vi med hjälp av Sesampengar.[...]

Vi hade som mål hela tiden att få ut samlingarna på nätet. Hela målerisamlingen är ute på nätet, men inte allt med bilder. Kanske 200 verk är fotograferade. Grafiksamlingen har vi inte börjat med, det är nästa steg. Detta är en början. Om du till exempel är student, kan du se vad vi har och om det är lönt att komma hit. Den dagen alla bilder är ute kan du sitta hemma och titta och mejla hit om du vill komma och titta, då kan vi förbereda oss.

På frågan hur samlingarna görs tillgängliga för allmänheten, svarar Barbro Ahlfort, intendent med ansvar för samlingarna vid Göteborgs konstmuseum.¹³

Barbro Ahlfort, intendent:

Det ställs ut och deponeras. Vi nekar ju ingen att se, om det är en forskare eller så. Vi tar emot dem och går ut i magasinen och tittar. Till grafik och teckningssamlingen får vi ofta förfrågningar. Men då krävs det att en tjänste-

¹³ Se vidare kapitlet: *Presentation av de intervjuade.*

man är med och tar fram konstverket. Vi till och med åker ut till sjukhem om de vill se något där. Någon kan ringa och säga att jag vet att ni har den och den målningen som jag vill titta på. Vi nekar ingen trots att det är tidsödande. Det är vår skyldighet.

Susanna Rydén Danckwardt arbetar som infomaster på Moderna Museet i Stockholm.¹⁴ Hon nämner följande sätt att tillgängliggöra samlingarna.

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster:

Utställningar, kataloger, publikationer och det som finns på nätet.[...] Sedan lånas det ut, både inom landet och utomlands. På det gamla Moderna Museet ändrade man sällan i hängningen. Förr hängdes det kronologiskt, men det gör man inte längre. Nu blandar man svenskt och internationellt. Man vill fokusera på anda saker och sätta ihop konsten på nya sätt.

Kommentar

Museerna använder många olika vägar för att visa sina samlingar för allmänheten, men i citaten ovan, samt i ovanstående kapitel om museernas användning av Internet, framkommer att museerna förhåller sig något avvaktande till IT. Det är fortfarande ett arbetsredskap och en informationskanal under utveckling. Inte särskilt förvånande, då många museer jobbar efter traditionella arbetsmetoder och själva målsättningen för museerna faktiskt är att bevara för eftervärlden.

Satsningar för tillgänglighet

IT skapar fantastiska möjligheter att förmedla samlingarna till ett stort antal människor. Ändå har inte svenska museer ännu utnyttjat den möjligheten i någon större utsträckning. Kan det bero på bristen på kommersiella krafter eller statliga krav? Kulturnät Sverige och många andra av de satsningar som presenteras nedan, fungerar i och för sig som vägledning. Men deras verksamhet bygger på frivillighet. Återigen blir det museerna med engagerad och datakunnig personal och ledning

¹⁴ Se vidare kapitlet: *Presentation av de intervjuade.*

som följer med i utvecklingen. De utan sådan personal, riskerar att hamna ännu längre efter.

Det finns dock både ett stort antal internationella liksom nationella projekt som arbetar för att skapa gemensamma databassystem för museerna. I Sverige är ännu kommunikationen museer emellan, mycket bristfällig i denna fråga. Resultatet blir väldiga variationer i valet av system och dokumenteringssätt. Ett flertal museer har till och med skapat egna program. Detta gör det svårt, eller rent av omöjligt, att i framtiden sammanföra samlingarna till en gemensam databas för allmänheten att söka i.

MOSAIC (Museums over States and Virtual Culture), MEDICI, CIDOC¹⁵ (International Council of Museums Committee for Documentation), CIMI (The Consortium for the Computer Interchange of Museum Information) samt G7:s Multimedia Access to World Cultural Heritage, EU:s EMII¹⁶ (European Museums Information Institute) är alla internationella projekt som arbetar för en standardisering av kulturinstitutionernas digitaliserade information för att uppnå tillgänglighet.

På nationell nivå har det genomförts försök att öppna upp museisamlingarna och standardisera registren. Här följer en sammanställning över de satsningar som gjorts för att tillgängliggöra, samordna och bevara museisamlingarna.

SUNET

SUNET (Swedish University Computer Network) som funnits sedan början av 80-talet, fick i budgetpropositionen 1996/97 i uppdrag att knyta samman de statliga och regionala museerna genom en samlad anslutning till SUNET och därigenom till Internet. Tillgängligheten till arkiv- och föremålssamlingar ökade härmed avsevärt.¹⁷

SAMOREG

(Samordningsgruppen för dokumentationsfrågor vid museerna) Ett enhetligt dokumentationssystem för museiföremål med enhetliga riktlinjer utarbetades under 1980-talet. Detta gör det möjligt att på ett enkelt sätt söka i flera databaser samtidigt.

¹⁵ *Museerna och IT-verktygen.*

¹⁶ *Museerna och IT-verktygen.*

¹⁷ *Museerna och IT-verktygen.*

INSAM

En organisation vars uppgift är att främja och samordna museernas användning av IT. Verksamheten har funnits sedan 1990 och idag är 102 museer anslutna. Uppgifterna är bland andra att utveckla riktlinjer för dokumentation av föremål samt upprätta en gemensam programvarubörs.¹⁸

FRN-projektet

1990 beviljade FRN (Forskningsrådsnämnden) anslag för att utveckla en modell för gemensam informationssökning vid arkiv, bibliotek och museer.

ABM-gruppen

Bokstavsförkortningen står för Arkiv, Bibliotek och Museer och arbetsgruppen bildades 1992. De arbetar rådgivande för att skapa förutsättningar för ökad tillgänglighet genom samverkan mellan institutionerna och användning av IT.

Sesam

Det fanns cirka 38 miljoner föremål på Sveriges statliga museer och läns museer år 1995. Många illa åtgångna av undermåliga magasin och brist på konservering. Kulturdepartementet räknade med att de statliga och statsunderstödda museerna behöver cirka 3 400 arbetade årsverken för att komma ikapp eftersläpningen i fråga om vård och konservering. Ytterligare 2 300 årsverken krävs för att hinna registrera föremålen. En räddningsaktion drogs igång detta år och regeringen satsade 235 miljoner kronor för att bevara och öppna kulturskatterna i museer och arkiv.

Totalt 400 arbetstillfällen skulle beredas i första hand unga och arbetslösa akademiker. Denna extra personal skulle göra det möjligt att hinna sortera, registrera, konservera och digitalisera samlingarna samt i vissa fall gallra. Målen var högt satta. Margot Wallström, dåvarande kulturminister, skriver att ambitionen var att ändra museianställda och allmänhetens attityd vis à vis samlingarna.¹⁹

Av 54 museer och arkiv som deltagit i en utvärdering av SESAM-projektet, har institutionerna valt att använda inte mindre än tjugo

¹⁸ *Museerna och IT-verktygen. Samt: IT i kulturens tjänst. SOU 1997:14. Sid 149.*

¹⁹ *Sesam – öppna museisamlingarna. Kulturdepartementet.1995. Sid 5-18.*

olika databasprogram. Fem stycken har använt sig av "egna konstruktioner".²⁰ De skilda valen av databasprogram för samlingarna visar tydligt på den villrådighet som råder.

Kulturnät Sverige

Kulturnät Sverige är en länkkatalog på Internet där stora delar av kultursverige finns samlat. Besökaren kan bland annat hitta virtuella utställningar, diskussionsforum, nyhetsbrev samt länkar till museer, teatrar, bibliotek och dylikt. Webbplatsen öppnades under mitten av 1997 på regeringens initiativ och har sedan dess utvecklats och vuxit. Kulturnät Sverige har som mål att inspirera till och underlätta användandet av ny teknik.

Kulturarvs-IT

Under våren 1999 startade Kulturarvs-IT, ett treårigt projekt som liknar Sesam. Arbetstagarna var denna gång funktionshindrade personer och uppgiften bestod i att digitalisera arkivmaterial, fotografier och föremålssamlingar. Med digitaliseringen ökar möjligheten för skolor, forskare och allmänhet att ta del av museernas kulturskatter. Förhoppningen är att intresset för och kunskapen om vårt kulturarv skall öka.

Amuse

IT satsningar vänder sig ofta till en yngre publik och Amuse är en typisk sådan. Kulturhistoriska museer samarbetar med skolan för att skapa delaktighet och tillgänglighet. Amuse bygger på tre delar:

- Digitala utställningar: Innehåller en sökfunktion i flera dimensioner, både tidsmässigt, geografiskt och ämnesmässigt.
- Experter till hands: Innehåller en line-tjänsten *Spejaren* där elever kan ställa frågor till museernas experter.
- SAMSÖK: En sökmotor för olika museers samlingar. Där man kan söka efter föremål men också placera in tingen i ett sammanhang.²¹

Kommentar

I Sverige har det varit svårt för många museer att ta det första avgörande steget emot IT-användning. Det är förståeligt. Med bristande

²⁰ Älvebrand, Åsa. *Museerna i den digitala framtiden*. // Realia 1998:2.

²¹ *Museerna och IT-verktygen*.

resurser och utan direkta direktiv uppifrån är det svårt att våga sig på stora satsningar. Valet av olika databasprogram för samlingarna, visar tydligt på villrådigheten som råder. Ingen vågar riktigt ta första steget. Och när några gör det, går de åt olika håll.

Dessutom är tekniken i ständig utveckling och arbetsmetoderna fjärran museernas traditionella. Datavärlden ter sig som en djungel för den icke invigde, på samma sätt som museerna kan tyckas oöverskådliga för dem som står utanför.

Kanske inväntar museerna varandras beslut eller rent av bättre tider, fler besökare och mer pengar. Men en sådan uppåtgående spiral kommer inte av sig självt. Istället måste museerna vända sig utåt, mot sin publik och fråga vad den vill ha. Jag är helt övertygad om att publiken, inte bara önskar utan rent av förvänta sig att samlingarna också presenteras via Internet, multimedia och sökbara databaser.

Tekniken är inte så märkvärdig. Den skall inte ses som ett hinder. För många är den redan idag ett naturligt sätt att kommunicera och lära. Om inte museerna följer denna samhällsutveckling är risken överhängande att de hamnar på efterkälken. Att de än mer betraktas som ålderdomliga och förlegade. Som om de spelat ut sin roll bara för att det inte kommunicerar med publiken på deras villkor och genom deras kanaler. Kanske har dessa tankar redan väckts på museerna? I nästa kapitel skall vi titta närmare på vad som planeras för de närmaste åren och hur de är rustade inför framtiden.

Hur planerar museerna använda IT för ökad tillgänglighet?

Vilket arbete pågår, samt vilka verkliga planer finns på museerna för att med hjälp av IT göra samlingarna mer tillgängliga? Vi skall titta på de idéer som finns på våra tre museer inför de närmaste åren.

Onita Wass, intendent på Norrköpings konstmuseum:

Vi lade ju ut databasen i mars och nu börjar vi se bristerna och vad man kunde göra mer. Det första vi märkte, var att folk som inte är vana vid konst inte kommer på något att skriva in och söka på. De kommer inte på någon konstnär, så de kommer inte in i databasen. Kanske kan vi ha en slumpgenerator eller tio-i-topplista så att folk bara kan se bilder.

Nästa större projekt är att bygga ut databasen, för vi ser möjligheterna och hur mycket man skulle kunna göra. Då vänder vi oss till tre målgrupper egentligen; forskare och studenter – den lättaste målgruppen, en konstintresserad allmänhet och sedan barn – mellanstadiebarn. Det är en ny målgrupp när det gäller hemsidan, men vi har stor erfarenhet av den åldersgruppen i museet. Vi jobbar mycket med barn. Vi skulle kunna göra en rolig sajt, där man kan få göra saker och titta på något konstverk och få uppgifter, som att rita, skriva, pussla eller hitta någon detalj i målningen.

För den konstintresserade allmänheten handlar det om att ge information om alla dessa 720 konstnärer, som är basen i svensk konsthistoria. Hjälpa till och slussa vidare, eller ge information om olika tekniker som till exempel grafiska tekniker. Man kan testa sig själv i frågesport eller ha tematiska visningar. Vi har skrivit en projektansökan, så om vi får en finansiär kan det bli verklighet. Och får vi inga pengar så kommer vi att jobba vidare, men det tar då mycket längre tid.

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster på Moderna Museet:

Museet har en stor samling 1900-talskonst, men väldigt lite av det kan vi visa rent fysiskt. Vad vi håller på med nu är att bygga upp en stor konstdatabas. Vi använder oss av ett befintligt system som används på flera andra stora museer runt om i världen. Databasen är mycket omfattande.[...]

Vad vi bland annat arbetar med inför hösten är att vi har valt ut cirka 20 verk av måleri och skulptur och cirka 20 fotografiska verk än så länge. Några av museets intendent resonerar kring varje verk i tre, fyra minuter. Det kan till exempel handla om konstnären, tiden eller platsen. Detta på ett mer levande och måleriskt sätt, och det skall ligga på hemsidan. "Ikonbilder" ur samlingarna som Rauschenbergs get och Matisse marockanska landskap. Vi gör det i väntan på konstdatabasen. Det blir att presentera konstverken på ett fylligare sätt än man kan göra annars. Det skall bli kul. Det är flera olika intendent och det blir ett personligt förhållande till bilderna. Det kan se olika ut. Det är klart att det blir fakta också, det kommer man ju inte undan. Men man har ju ett starkt förhållande till vissa konstverk och att förmedla det så att andra människor känner att det vill jag veta mer om. Att man vill komma hit och titta på konstverket. Jag tror mycket på att sätta in saker i sitt sammanhang. Ett konstverk har ju ett sammanhang. Att tala personligt tror jag kan bli väldigt bra. Men det tar mycket tid och det kostar mycket pengar. Det är trist att vår konstdatabas inte är klar tidigare än den är.[...]

Inom ett halvår, till ett år, (dvs under år 2000) kommer den att vara klart att använda internt och inom ett år bearbetad i sån form att den kan läggas ut. I och med att det är en så stor samling, och vi inte vet hur vi skall lösa avtalen, är det skjutet lite på framtiden. Men för den sakens skull visar vi ju konst på nätet, ganska många bilder. För varje bild söker jag tillstånd hos BUS (Bild och Upphovsrätt i Sverige). Vi är ju ett ansvarsmuseum så vi har ju ansvar att visa vad vi har i samlingarna.[...]

Att göra speciella program för skolor, daghem, univer-

sitet. Att göra färdiga tänkbara visningar på nätet för dem också. Många av våra besökare kan titta på Internet istället för att komma hit rent fysiskt. Som det ser ut idag så är cirka hälften av våra besökare på hemsidan från utlandet. I stort sett finns lika mycket information på engelska som på svenska. Vi kommer att sända mer av vår programverksamhet live eller i redigerat skick (på Internet). Till exempel seminarier, film, teater, musik och dans.

I oktober (1999) börjar en stor utställning som heter *Eftermuren*, med konstnärer från förra öststaterna, cirka 120 stycken. Då skall det vara symposium i två dagar, som vi skall lägga ut på nätet direkt, för det är många som vill ta del utav det, som inte fysiskt kan komma hit. Och likadant är det många av de konstnärerna som använder nätet för att ha kontakt med varandra och det kommer att visas på vår hemsida också. Rent fysiskt kan man inte alltid ta sig till en plats och då finns möjligheten att visa och dokumentera på hemsidan. Möjligheterna är oändliga.

Vi har försäljning på nätet ur bokhandelns sortiment. Men så tror jag mycket på det här med skolan och den rent pedagogiska uppgiften. Vi museum har ju en jätteviktig roll att sprida all den kunskap som finns i huset, att sprida de bilder och all den konst vi har. Vi har också pratat om att göra en hemsida som är riktad till barn. Den är på planeringsstadiet och vi söker en sponsor. Inte för lärare eller föräldrar, utan en sida där barn kan gå in och jobba och ta del av konsten. Allt är ju så himla dyrt bara.

Barbro Ahlfort, intendent på Göteborgs konstmuseum:

Några museer har ju sina samlingar på nätet och det tycker jag är jätteroligt. Washington och Norrköping till exempel. Det är fullt klart vårt nästa steg. Hemsidan tror vi inte behöver ta så lång tid att utveckla, bara vi kommer igång med scanningen av våra bilder. Där är det personalbrist som gör det. Vi har utrustningen men inte personalen att göra det. Vi får nog börja som Norrköping för vi har ju grunduppgifterna på allting och så får man komplettera efter hand med bilder.

Kommentar

Återigen är det ekonomin som sätter käppar i hjulet för museernas tekniska utveckling. Många svenska museer har länge brottats med minskade anslag och personalnedskärningar. Det finns varken pengar eller tid att göra något utöver det "livsuppehållande". Kulturrådet fastslog ju i sin utredning *Museerna och IT-verktygen*, att endast ett fåtal museer har fackutbildad IT-personal. Istället är personalens inriktning ofta strängt humanistisk. Det finns helt enkelt alldeles för få personer som skulle kunna leda museernas tekniska utveckling. Jag vågar påstå att många av morgondagens museitjänstemän är mer IT-kunniga än de som idag är anställda av museerna. Då de stora pensionsavgångarna snart träder i kraft, förändras förmodligen museernas verksamhet i takt med personalomsättningen.

Barbro Ahlfort, intendent på Göteborgs konstmuseu:

Intendenterna här är födda mellan 1937 och 1945. Så snävt är det. Alla kommer att gå i pension samtidigt. Vi hade en ung grafikintendent, men vid de våldsamma neddragningarna för tre år sedan förklarades hon övertalig. En tredjedel av personalen försvann då.[...] Jag tror att politikerna kommer att stå alldeles lamslagna när alla skall pensioneras.

Omställningen kommer sannolikt att vålla många problem på museerna, men i den ruvar också en möjlighet till förändring, förnyring och förnyelse. Den nya personalen tar med sig sina IT-kunskaper in i museiorganisationen. Just dessa personer kan vara betydelsefulla för att de tankar och idéer som finns på museerna idag, skall kunna infrias. I fråga om samlingarnas tillgänglighet ser det nämligen betydligt ljusare ut på några års sikt, än i dagsläget. När de museianställda beskriver utvecklingen några år framåt i tiden, ses möjligheterna som större än idag. Fortfarande med bristande resurser, men med gott om idéer.

Aspekter på att använda IT och ha samlingar på Internet?

Många av de aspekter som finns på att använda IT och att ha samlingarna på Internet, har både positiva och negativa sidor. Därför har jag inte delat upp detta kapitel efter för- och nackdelar. Vad som är positivt för en person, kan vara negativt för en annan. På samma sätt kan en fördel idag, ses som en nackdel i morgon. Men innan vi går in djupare på vilka aspekter de intervjuade haft på IT, vill jag först ge några förslag på hur IT kan användas på museerna.

Konstsamlingar kan presenteras med hjälp av Internet på en mängd olika sätt. Att kunna söka i samlingarna genom en databas, tillgänglig från hemsidan, är förhållandevis vanligt på amerikanska museers hemsidor men fortfarande sällsynt på svenska. Andra möjligheter är att visa delar av utställningar eller ha gallerier med verk från samlingarna. E-postens förtjänster utnyttjas redan väl av museerna. E-post kan inte göra samlingarna tillgängliga, men det är ett sätt att göra museets personal nåbar och då i förlängningen samlingarna.

Multimediaproduktioner är en kostsam affär för museet. Också för att göra konstsamlingar sökbara på Internet krävs stora resurser och mycket arbete. En databas kräver först tidsödande registrering av uppgifter och bilder och sedan kontinuerligt underhåll och uppdatering. Därutöver tar BUS ut en avgift för konstverk som reproduceras på nätet. Beroende på vem som köper, och hur konstverket används, varierar kostnaden mellan cirka 500-3 000 kronor per konstverk och år för de konstnärer som inte varit döda i 70 år.²²

Museerna kan även använda sig av IT genom att placera ut datorer i sina lokaler som tillhandahåller sökfunktioner eller multimediaproduktioner. Att använda Virtual Reality ligger förmodligen en bra bit fram i tiden.

²² Wänelöf, Erica på BUS (Bild och Upphovsrätt i Sverige), 990928.

Tillgänglighet

Är verkligen nyttan med IT tillräckligt stor för att uppväga det myckna arbetet och de omfattande kostnaderna? De intervjuade återkom alla till tillgängligheten som ett av de starkaste argumenten. Låt höra till deras röster.

Onita Wass, intendent på Norrköping konstmuseum:

Det börjar bli vanligt att folk skickar in frågor (med e-post). Jag tror att kunskapsbehov har folk alltid, men nu hittar de fram lite lättare. Det är ju det man önskar.

Vad ser du för möjligheter i den nya tekniken inom IT?

Det är ju att folk skall kunna få del av våra samlingar och vår kunskap utan att fysiskt behöva ta sig hit, om man har svårt för det. Underlätta mötet och avdramatisera mötet, tycker jag är viktigt. Vår byggnad är väldigt stram och stel, man måste veta vart man är på väg för det är ingenting man ramlar förbi av en slump. Och det gör man ju inte på nätet heller, för man hamnar ju inte på vår hemsida om man är intresserad av något spel eller så. Men det kanske är lite lättare. För oss är problemet att vi finns i en mindre stad, med inte så mycket folk, men vi har en samling av riksintresse, på nationell nivå och då gäller det att nå ut nationellt också.

Barbro Ahlfort, intendent på Göteborgs konstmuseum:

Allmänhetens krav har ökat. Alla mina kollegor känner av e-post. Det börjar med en enkel fråga, jag har en konversation med en egyptier som kallar mig Mr Barbro Ahlfort. Han frågar om Chagall och så svarar jag på det, och så kommer nästa fråga, och jag fick fara ut till Hisingen och leta i gamla kataloger och så fortsätter det. Men också vanligt folk ställer större krav eftersom det blivit enklare att ta kontakt med människor. Man vågar mer. När jag började var det ett jättestort steg att ringa till konstmuseet eller att komma hit och träffa någon intendent. Det var lite högtidligt. Nu ringer de om allt, nu sitter de och löser korsord hemma och ringer. Då gäller det att vara vänlig. Det är ju härligt att det inte är så fint och så svårt längre.

Åsa Älvebrand är konservator med inriktning på bemålat trä. Hon har också – bland en mängd andra kurser – läst museivetenskap.²³ Förutom den humanistiska utbildningen har hon och en webbmasterutbildning.

Åsa Älvebrand, konservator, museivetare, webbmaster:

Det är så många människor som inte har möjlighet att ta sig till just det museet. Och via Internet kan vem som helst ta del av det, var du än sitter. På något sätt säger det sig självt att det är en fantastisk kanal som vi aldrig haft tillgång till förut. Då är det sorgligt att man letar sig fram till ett museum och så får man öppettiderna. Jag tycker inte att museerna tagit sitt ansvar faktiskt när det gäller det. Men det kommer säkert. Jag tror att många museer vill väldigt mycket.

Johan Gustafson, IT-journalist:

Poängen med museer är ju att man gör ett urval och en intelligent presentation. Låt säga att du går på en utställning om nationalromantik och du ser en av Marcus Larsons häftiga landskapsmålningar. Då kan det vara kul när man kommer hem att se vad museet har mer av honom. Då söker man bara på namnet, så kommer de andra tavlorna upp. Det är en stor investering att tröska igenom det, men det går åt det hållet. Till exempel håller man på att digitalisera hela den svenska litteraturskatten, och alla böcker som publicerats finns i LIBRIS. Så det är nog en rimlig väg att gå. Plus att det fungerar som en bra referensbank.

En möjlighet med virtuella utställningar är att man kan ha tidigare utställningar tillgängliga via webben. Att du har en virtuell miljö där du kan röra dig och zooma in vissa detaljer. Det måste göras på ett bra sätt, men om inte den tekniken finns idag så finns den imorgon. Ta till exempel utställningen med hästkött på Moderna, det vore kul att gå på den i efterhand även om man då inte kan känna lukten av ruttet kött.

²³ Se vidare kapitlet: *Presentation av de intervjuade.*

Kommentar

Idag spelar den geografiska positionen ingen som helst roll så länge man är uppkopplad. Alla människor kan se alla konstverk. Nåväl, alla med tillgång till Internet, kan se de verk som finns utlagda.

Museerna kan bli tillgängliga för fler personer. Men också större delar av museerna kan nå publiken. Johan Gustafson påpekar att man kan visa tidigare utställningar och magasinerade konstverk på Internet.

Tillgängligheten är det tydligaste argumentet för att använda Internet. En oro har dock väckts för att konstverken skall bli alltför tillgängliga, och kopieras olagligt eller missbrukas på annat sätt. Nya tekniska lösningar som "vattenstämplade" eller identitetsmärkta digitala dokument kan stilla oron.

I citaten framkommer också att museerna tack vare Internet kunnat få en mer vardaglig kontakt med allmänheten genom sina hemsidor. Museipersonalen har genom Internet också ett snabbt, enkelt och billigt sätt att kommunicera med sin publik. Det stela och högtidliga har försvunnit.

Flexibel interaktivitet

En annan betydelsefull vinst är möjligheten till flexibel information, som anpassar sig efter varje individuell besökare. Du kan aktivt söka svar på en specifik fråga eller bara titta på just det som intresserar dig. Dimitrios Ioannidis talar i intervjun om möjligheten att anpassa sidan efter besökarens behov. Han tar också upp museernas möjlighet att framställa sig på ett nytt sätt genom Internet.

Dimitrios Ioannidis, forskare:

Museerna är ganska slutna världar både när man tänker på de som jobbar där, och de som söker sig dit. Det ligger ingen värdeladdning i det, utan det är så det fungerar. Den flexibilitet som finns nu kan man ju använda sig av för att vidga kretsen av människor som är delaktiga i ett museums liv.

Till exempel Louvren utgår på sin hemsida ifrån byggnaden och det är ju ganska intressant, för det är ju bara ett sätt utav väldigt många möjliga att presentera det på. Det är också ett sätt där man verkligen ser hur de hänger sig fast vid

den specifika identiteten. Kopplingen mellan byggnad och identitet. Det är väldigt gammalmodigt. Man fastnar lätt i det där att det finns ett slags museum. Om man kopplar ihop webbnärvaron för mycket med byggnaden, så tror jag att man är väldigt mycket fast i det. Byggnaden är väl också OK att utgå ifrån, men varför börjar man aldrig bakifrån eller i magasinerna och sedan till utställningslokalerna.

Ett museum är ju väldigt många olika saker på en och samma gång. Det skall man understryka. Så det finns ingen konflikt mellan de olika sakerna som ett museum är. Men de är, kan, borde vara, många saker på en och samma gång. Jag tror att tekniken lämpar sig väldigt väl för att ta tag i det. Det gäller att avdramatisera själva tekniken så man inte är rädd för den. Ställ krav på teknikerna och se vad tekniken kan göra. Det är väldigt viktigt med flexibiliteten. Att skapa flera olika sätt att gå in i enheten. Där kan museet själv tänka igenom vilka identiteter de har, eller vill ha.

Sedan vore det spännande att öppna upp för folk att besöka museet på sitt sätt. För nu är inte det möjligt. Det är som en snitslad bana även när man försöker få det mer interaktivt. Man kan skapa webbsidor där olika människors specifika önskemål syns. Där jag kan välja om jag bara vill ha en upplevelse, eller om jag vill informera mig, så skall det också vara möjligt. Eller om jag är ovan, så skall man få möjlighet att komma in på museet på ett schysst sätt. Museerna är centrala i ett kunskapssamhälle. Däremot uppfattas de som dammiga och man ser inte centraliteten i dem. Den är svår att tänka på. Som centra för kunskap så är de oöverträffade. Det arbete som pågått i generationer är fantastiskt och den kunskapen blir viktigare och viktigare.

I utställningar sysslar man med fördjupning och att presentera olika plan av till exempel Mona Lisa. Olika saker att titta på, olika aspekter. Hur är den målad? Hur fungerar färgerna ihop? Där tror jag att man med en hemsida kan trumma igenom det på ett bättre sätt. När folk kommer till ett museum är det svårt att få djupet. Det finns kataloger och visningar, men det som är unikt med webbnärvaron är att folk får göra det i lugn och ro på sina egna villkor och det är något som museerna skall tänka på.[...]

Olika människor behöver ha olika slags museer. Det är svårt att göra det fysiskt med en byggnad. Den begränsningen finns ju inte i cyberrymden, utan där kan man bli precis vad man vill. Om man tar till exempel konsthantverk så ser man de ofta framifrån. Det är svårt att se baksidan eller botten eller hur den ser ut när den används. Det finns många olika plan på ett konstverk, dels upplevelsen, men också hur den är gjord och hur den är kopplad till andra. Sådant kan man åstadkomma på webben ganska lätt.

Kommentar

I möjligheten att framställa sig på olika sätt, och låta webbesökaren själv välja den information som intresserar, ligger interaktiviteten som en positiv vinst. Besökaren känner att hon kan ta del av museet i sin egen takt, på sina egna villkor och bara av de delar som hon finner intresseväckande. En valmöjlighet jag tror många upplever som befriande.

Informationsdjup

Tekniken gör det möjligt att skapa en hemsida som ifråga om språk, inriktning, svårighet, med mera, är anpassad efter den individ som besöker. Man skulle kunna tänka sig en databas över ett museums alla konstverk, med bilder, information och konstvetenskapliga tolkningar. Till varje enskilt verk skulle oändliga mängder information kunna länkas.

Johan Gustafson, IT-journalist:

Det är klart att museerna kan använda sig av interaktiva utställningar där man gör material unikt för webben. I samklang med aktiviteter som man arrangerar i museets lokaler. Det är spännande. Man kan ha en utställning sida vid sida med den ordinarie och där utnyttja Internets särskilda färdigheter. Det kan vara att ha fördjupningsmaterial med filmsnuttar och intervjuer, eller att man kan titta på vad de olika konstnärerna gjort tidigare. Man kan ha diskussionsforum där man kan komma med åsikter och synpunkter.

Man kan lägga allt det material som man inte fick plats med i utställningen på webben. Att ha en levande sajt med

allt det som inte kan finnas framme på museet. Då skapar man intresse hos folk att leta i samlingarna. En mötesplats eller informationsplats kan du göra väldigt bra på webben med olika former av multimedia och interaktivitet, med videofilmer, att måla själv eller delta i kunskapsstävlingar eller diskussioner. Man kan ha barnavdelningar där man förklarar konst på ett sätt som barn tycker är kul.

Tolkningsföreläsning

I USA är det inte ovanligt att man i anslutning till verket presenterar en analys av det. Men ett verk kan ses ur oändligt många olika perspektiv, såsom religiöst, politiskt eller feministiskt. Därtill följer alla konstvetenskapliga tolkningssätt samt alla olika människors fantasifulle inläsningar i verket. Under intervjun med de båda konstnärerna Palle Torsson och Tobias Bernstrup, väcktes frågan om vems tolkning som skall presenteras på ett museums hemsida. Vad är egentligen bäst? Att låta konstverket självt tala eller att välja ut information och tolkningar som kan upplysa, men också styra betraktaren i en viss riktning. Kanske en riktning som inte alls var konstnärens avsiktliga.

Konstnärerna är utbildade vid Konstakademien i Stockholm och använder sig gärna av ny teknik för att skapa konstverk som väcker tankar om bland annat informationssamhället, våld, suggesion och människans drifter.²⁴ De har gjort ett flertal uppmärksammade konstverk, till exempel det gemensamma projektet *Museum Meltdown*.

Palle Torsson, konstnär:

Det finns ett tolkningsföreläsning som är väldigt problematiskt. Det skall inte ha någon som helst betydelse om det är Picasso eller Andy Warhol som har gjort ett konstverk. Det är ett missförstånd att det skulle hjälpa så mycket att få ett konstverk förklarat. Det är inte det som är grejen. Information kan bara vara dåligt. Det är inte alls säkert att information är bra. Det beror på vem det är som har skrivit och vems ögon som ser. Vem är det som sitter och skriver? Vem är det som har tolkningsföreläsning på den informationen? Det är ett jättestort problem.

²⁴ Se vidare kapitlet: *Presentation av de intervjuade*.

Tobias Bernstrup, konstnär:

Man lurar sig att tro att det är något objektivt och generellt som gäller.

Palle Torsson:

Dessutom tror de som håller på med det, att det är något objektivt. Man måste införa en kritisk ådra för att förstå att det här inte är något statiskt, något som måste ske på speciella sätt. Det är inte så att informationen är sann. Konsthistorien är ett perspektiv som ofta banaliserar konsten eller gör den för komplicerad. Och kategoriserar.

Tobias Bernstrup:

Det går ut på att ljuga så att det blir överskådligt, eller begripligt.

Palle Torsson:

Eller att det blir kul när konstupplevelsen egentligen handlar om något som är komplicerat. Konsten är komplicerad och ibland väldigt enkel och ganska stark, emotionellt stark. Det är massa saker som inte alltid är så roligt. Det är så mycket som går ut på att göra livet kul för att man skall kunna konsumera. Det är inte människan som blir sedd, utan det är konsumenten som blir sedd. På museer tänker man inte att det är viktigt att besökarna som är där, får en riktigt intressant upplevelse. Det är också att en besökare skall få tid på sig att titta på ett konstverk. Och inte få allt skrivet på näsan. Livet tar ju mycket längre tid att leva om man inte lever i en kommersialiserad värld, där alla frågor och svar redan finns. Det är bara att läsa. Det är inget svårt att leva det livet. När museer säger att de kan använda sig av det här på olika sätt, så tror jag att de missförstår helt komplexiteten i kulturen.[...]

Tobias Bernstrup:

Det är inte svårt att förstå konst. Det är bara att lära sig att förstå olika tankemönster. Hur man tänker handlar om inlärning, vilken kultur och samhällsgrupp man kommer ifrån. Det har inget med intelligens att göra. För att uppleva konst

behöver man inte ha läst en massa böcker, man behöver kanske inte kunna konsthistorien. Man kan bara uppleva.

Kommentar

Samtidigt som tolkningen kan vara både inspirerande och lärorik för läsaren finns det en fara i att den presenteras i omedelbar närhet till konstverket. Såsom tillhörande konstverket på samma sätt som presentationen av titel, teknik och storlek.

Teknikintresse

Gunnel Thulin arbetar som speciallärare i bland annat svenska, engelska och matematik vid ett högstadium i Mölndal. Hon är själv en flitig museibesökare.²⁵ På frågan om datorerna i sig kan locka mer än innehållet, svarar hon:

Gunnel Thulin, lärare:

Det var tydligt vid inläring i skolan. Jag kunde sätta vilket program som helst i händerna på eleverna, hur tråkigt det än var, även om jag själv tyckte att det var dåligt, så fångades eleverna. Många undervisningsprogram var i början bara en överföring av gammal metodik och gamla blästenciler och då var det förfärligt spännande och det var roligt att klicka och trycka på knappar. Och den vågen kunde vi rida på i några år och nu kanske det redan börjar på att mättas lite och att eleverna är tillbaka i sitt kritiska tänkande. Det var jättelätt att sälja program till skolorna och eleverna tyckte att det var underbart med något nytt och där tekniken var intressant och så är det delvis fortfarande. Detta såg jag i början en dråplig effekt av. Så fort eleverna skulle ha tag på något gick de till datorn. Det tog en hel lektion att ta reda på hur många ungar en krokodil kan få. Hade de gått till boken tar det en minut. Det var ju absurt.

Kan datorerna och tekniken i sig locka besökare?

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster:

Ja, ibland tror jag det. Kommer jag till ett museum där det

²⁵ Se vidare kapitlet: *Presentation av de intervjuade.*

finns datorer måste jag så klart fram och klicka! Vi visade Museum Meltdown tidigare i år och från det rummet, där verket visades, kom det mycket ljud och det fungerade som en sockerbit. Man såg hur alla ungdomar drogs in i mörkret, ingen var rädd. Det var som en vallfärd. Det var det mörka rummet, det var som om något pulserade där inne, och på en stor vägg såg man spelet. Det var fantastiskt för det var alltid människor där. Och så såg man de som inte riktigt vågade. Kanske de lite äldre. Men de strax under 20 var i klungor och man hörde dem skratta. När man kom nedför trapporna och hörde det höga ljudet och såg det flimrande ljuset, var det lite magiskt. Jag tyckte att det var roligt. Det var ett spel, ett förgörelsespel, du kunde aldrig vinna. Vi satt och försökte finna en djup aspekt, men kunde aldrig hitta någon. Men det är ändå ett konstverk.

Kommentar

Är datorn i sig ett sätt att locka besökare? Det kan man fråga sig, i en tid då datorerna spelar en så viktig roll i många människors liv. I arbetslivet liksom på fritiden. För nytta, såväl som nöje. Kan det vara tekniken i sig som fascinerar? Internets ofattbara storlek, allt imponerande arbete som ligger bakom, varje teknisk lösning som finns att upptäcka. Och då jag kopplat upp mig hemma på kammaren, är också jag en del av detta världsomspännande nät. Kan det vara så att själva mediet får tidigare ointresserade att besöka museets hemsidor och i förlängningen kanske även den fysiska byggnaden? Kanske kan ett stimulerat teknikintresse lockar nya besökare till museet.

Nya besökare?

”Att nå nya målgrupper, ny publik, nya besökare, nya läsare är en målsättning som nämns mycket oftare än den att behålla och utveckla befintliga kunder. Varför? Kanske ser det ambitiöst ut. Kanske tror man oreflekterat att bara nya målgrupper kan öka verksamhetens omfattning. Men av den kommersiella sektorn kan man lära att det kostar fem till tio gånger mer att skaffa en ny kund än att sälja till en gammal. Återbesöken och återköpen som trogna kunder gör är alltså mycket mera lönsamma än nyförsäljning. Det gäller med andra ord att odla befintliga kunder,

det vill säga att betrakta dem som en viktig målgrupp och inte glömma bort dem i marknadsföringen. Är man inte nöjd med den mängd besök man har, bör man i första hand uppmuntra trogna besökare till fler besök och trogna kunder till fler köp. I andra hand utvidgar man bearbetningen till de kunder som ligger näst bäst i statistiken. Och glöm inte bort före detta kunder, medlemmar och läsare. Längst ner på angelägenhetsskalan kommer nya målgrupper.”²⁶

Så skriver Lena Härnqvist i *Krukmakaren i verkligheten – att marknadsföra kultur*.

Detta kapitel skall ta upp frågan om Internets möjligheter att värva nya besökare till museet, och i så fall, vilka. Jag skall nu titta närmare på om hemsidor och utlagda samlingar är den genväg till framtida besökare som många tror? Är det en nödvändig väg att gå för att möta framtida krav på information eller är det rent av en kostsam och onödig affär?

Så här svarar de intervjuade på frågan om hemsidor och utlagda samlingar kan locka nya besökare till museet?

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster:

Jag tycker att besöket på hemsidan har ett tillräckligt värde i sig. Sedan vi startade i februari -98 har vi haft 160 000 besökare. (Under cirka 1½ år) De är jätteviktiga och de går inte bara in för att titta på öppettiderna. I snitt under det senaste halvåret har de varit inne i 6½ minut, så de går inte in och kollar vilken buss man skall ta hit. Istället är de inne och tittar på filmer och intervjuer och det har ett jättestort värde. Vad skall hemsidor vara bra för säger många, men jag tror att det är jätteviktigt att synas på ett bra sätt.

Tror du att det kan komma nya besökare tack vare sidan?
Ja, det tror jag. Många av dem som prenumererar på vårt nyhetsbrev är 20-30 år. Det är unga personer som går in. Men nu läste jag en undersökning att många av dem som går in och söker uppgifter på nätet är välutbildade kvinnor

?

²⁶ Härnqvist, Lena. *Krukmakaren i verkligheten – Om konsten att marknadsföra kultur*. Exempelsamling. Statens kulturråd 1995. Sid 51-52.

över 40. Och det är de som är våra besökare. Om vi kan göra en separat sida för barn så vill vi att det skall komma mindre barn, från 7 år och uppåt, som hittar grejer som de tycker är kul. Det finns mycket som barn kan göra på nätet, men det mesta är på engelska. Om man kunde göra något riktigt kul, häftigt och spännande.

Onita Wass, intendent:

Vi märker att folk tittar på vår hemsida. Jag hade skrivit fel tid på en visning och då kom de ett gammalt pensionärspar på fel tidpunkt eftersom de sett det på nätet. Och pensionärer tror jag verkligen kommer att använda IT jättemycket. De som har tid att surfa. Där har vi en stor målgrupp. Det där att IT bara hör ihop med ungdomar är nog borta nu. Så det skulle kunna komma nya besökare från alla grupper.

Barbro Ahlfort, intendent:

Det skulle jag nog tro. Man skulle kunna få syn på något som man inte visste att konstmuseet hade och bland ungdomar och studerande att lockas att se detta i verkligheten. Det är det vi vill. Det finns ju ingenting som att uppleva det fysiskt. Jag tror och hoppas att skolklassernas antal inte kommer att minska för att samlingarna är tillgängliga för dem. Utan man hoppas att de får en lust att se det här i original och att man gör det tilltalande.

Gunnel Thulin, lärare:

Svårt att säga om det skulle locka nya besökare. Man måste nog varit på ett konstmuseum först. Det har nog inte så stor påverkan, utan TV, tidningar och radiopratare är nog viktigare. Och förstås om någon berättar för dig att hon varit där.[...] När jag var på Konstmuseet i Skövde ville jag ta reda på lite om en utställd konstnär; Marie Beckman och då kändes det lite som att flytta sig bakåt i tiden. De tog fram en tidskriftssamlare med urklippa artiklar som jag fick bläddra i och det vara ju lite mysigt. I det läget hade det ju varit bättre att kunna ta fram något på datorn, så att jag hade kunna sovra. Det hade jag nog nästan förväntat mig egentligen.

Åsa Älvebrand, konservator, museivetare, webbmaster:

Jag är personligen emot att hemsidor skall vara någon form av reklam för museet i sig. Om museerna gör en halvtorr hemsida, nej, då tror jag inte att det lockar folk till museet. På det sättet skall de använda det som en kanal. För att visa att de har massor att erbjuda och här ser ni några trevliga smakprov.

Johan Gustafson, IT-journalist:

Möjligtvis att det drar fler besökare. Jag tror definitivt inte att det blir färre besökare.

Kommentar

Museernas hemsidor är redan idag en mycket betydelsefull kanal till alla de besökare, och presumtiva besökare, som varje dag surfar på Internet. Som synes i citaten ovan tros hemsidor och utlagda samlingar kunna locka nya besökare till museet. Allt ifrån ungdomar och 30-40-åringar till pensionärer. En bra hemsida lockar surfaren att vilja se mer och att vilja se i verkligheten. En ny besökare. En bra hemsida kan i sig uppnå mål utan att surfaren kommer till den fysiska byggnaden. Till exempel kan museet göras tillgängligt för grupper som ställer speciella krav, såsom forskare eller studenter. För olika handikapp kan IT fungera som ett bra hjälpmedel genom flexibiliteten att anpassa information och presentationssätt efter användare. Dessa grupper samt geografiskt avlägsna personer är exempel på besökare som kan få glädje av museet tack vare Internet.

Det är viktigt att museerna har en välfungerande och pedagogisk hemsida där människors olika behov tillfredsställs. Någon söker svaret på en specifik fråga, någon annan är bara intresserad av öppettiderna, en tredje kan inte svenska. Varje besökare är unik och museerna måste möta upp mot kraven, det förväntas av dem.

Kanske skall man fråga sig om Internet verkligen i första hand är ett sätt att locka nya besökare. Snarare är det kanske en nödvändighet för att behålla de gamla. Ur *Krukmakaren i verkligheten* fick vi lära att det är kostsamt att värva nya besökare, av Susanna Rydén Danckwardt fick vi höra att informationssökarna på Internet utgör samma grupp av välutbildade kvinnor som är de flitigaste museibesökarna och av Gunnel fick vi veta att hon förväntat sig en datorbas att söka i på konstmuseet. För många är det självklart att söka svaret på sina frågor på Internet.

Och än mer självklart blir det för kommande generationer. På Internet söks information, underhållning och förströelse. Museerna har omåttligt att bidra med och genom välgjorda hemsidor skulle mycket av kunskapen kunna spridas vidare.

Genom den nya geografiskt obundna tillgängligheten kan museerna sprida sin kunskap till intresserade världen över. En bra hemsida kan säkerligen locka människor att ta del av informationen via Internet, eller göra ett fysiskt besök. Framförallt tror jag att dessa presumtiva besökare återfinns i redan kulturintresserade grupper. Detta eftersom Internet inte fungerar slumpvis utan varje webbesökare faktiskt sökt sig till hemsidan om än på ett enkelt, snabbt och smidigt sätt. Rent fysiskt är besökaren begränsad till ett visst antal tänkbara museer. Men på Internet finns inte sådana begränsningar.

Inget slitage

Åsa Älvebrand är utbildad konservator. Därför är det ställdes frågan om vilka konservatoriska aspekter IT har för museerna.

Åsa Älvebrand, konservator, museivetare, webbmaster:
Föremålen behöver inte ställas ut om de är väldigt sköra och istället presenteras digitalt. Där har både museerna och konservatorerna ett intresse. Men för museerna är det svårare att acceptera för de vill visa föremål och det tycker jag att de skall göra i den mån det är möjligt.

Kommentar

Även om konstupplevelsen inte är att jämföra med det verkliga mötet, kan ändå digital återgivning täcka vissa behov och på det sättet skydda konstverken från slitage.

Återgivning

Konstverk har så länge det varit möjligt avbildats och reproducerats. Idag är det enklare än någonsin tidigare. Men hur förhåller sig konstverket till reproduktionen? Enligt min mening finns det en problematik i att återge konst i ett nytt medium. Så mycket av målningens uttryck riskerar att gå förlorad. Penselns vandring över duken, hur den dröjer sig kvar på ett ställe för att sedan oväntat byta riktning. Några mård-

hår som släppt taget om penselskaftet och för alltid blivit kvar, som en påminnelse om konstverkets tillblivelse. Eller akvarellens flyktiga färger som ter sig nästan transparenta mot det grova pappret. Alla dessa detaljer – och många andra – försvinner i en digital återgivning.

Men man skall hålla i minne att de också försvinner när konstverk återges i en bok. Kanske är det vår vana att se konst återgiven i böcker, som affischer och vykort och vår ännu otränade blick för samma konstverk på dataskärmen, som skapar vissas kritik mot konst på Internet. Varför skulle så många annars acceptera konstböckernas återgivning och förkasta dataskärmens, om inte för att tillvänjningsfasen ännu inte är genomliden? Men enligt många framtidsvisioner kommer snart sagt allting att skötas via Internet. Vi kommer inte att söka informationen i bokhyllan, maten i affären, underhållningen i TV:n eller en partner på krogen. Inom kort finns allt på Internet. Borde det inte då också bli en självklarhet att gå på museum med hjälp av datorn? Och då dataskärmens återgivning blivit vår nya verklighet, våra egna ögon, finns varken plats, behov eller intresse för originalet. Eller är detta en överdriven svartmålning?

Frågan om traditionella konstverks återgivande på datorskärmen har diskuterats inlevelsefullt under samtliga intervjuer. Alla är de ense om att den riktiga konstupplevelsen sker vid ett direkt möte med verket.

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster:

Människor blir sugna att se konstverket på riktigt, för det är något helt annat. Det här mötet. På nätet kan man bara få en ingång. Men sedan finns det konst som är gjord för nätet, det är en annan grej. Men en Picassomålning, att titta på en bild i en katalog och att se den på riktigt, är två olika saker. Du kan titta på Mona Lisa på en bild, men när du står framför den, då händer något annat. Det är det magiska som du inte kan förmedla på något annat sätt än genom att möta det på riktigt.

Barbro Ahlfort, intendent:

Vi som jobbar på museer hoppas ju att folk skall upptäcka vilken skillnad det är att kunna sticka näsan i något, att se strukturerna.[...] Man kan till och med locka med en fantastisk guldrum som är handsnidad. Man kommer ju inte

hit och tittar på ett enstaka konstverk. På nätet kan du ju göra småbilder av ett rum och vilka konstverk som finns, som man kan klicka på, men man får ju inte hela känslan. Vi försöker att i nästan varje rum ha något annat än konst, till exempel ett barockbord i barocksamlingarna, det är ju en miljö i sig. Man kan locka med att det är rofyllt. Man kan locka med musik, till exempel en stråkkvartett som spelar nordiskt. Och upplevelsen utav själva byggnaden. Det är ju den mest monumentala byggnaden vi har i Göteborg.

Onita Wass, intendent:

Jag har svårt att tro att känslan av att se konstverket i original går att ersätta. Det tror jag inte går. Men det kan ju bli bättre och bättre. Och det kan skapas nya konstverk bara gjorda för nätet, originalkonstverk. Det görs redan nu. Och de kommer att förfinas. Än så länge har jag känt att när det gäller konstnärer och nätet, så har det varit på en ganska låg nivå. Jag har inte sett grejer som varit sådär jättebra. Men det kanske tar lite tid.

Palle Torsson, konstnär:

Det är väldigt abstrakt eftersom vi inte vet hur den tekniska utvecklingen kommer att se ut. Men som det är nu, är det ju anskrämligt. Att se ett konstverk handlar om en primär upplevelse där. Om det inte går att återskapa, vilket det inte går att göra idag, då kan man lika väl ha en vanlig bok med bilder i. Jag tycker inte att det fyller någon större syfte än dokumentation.

Tobias Bernstrup, konstnär:

Som att läsa en tidning, bilderna kan aldrig bli bättre än så. Det kan aldrig bli något annat än representation. Sedan när det gäller tredimensionella miljöer idag, så blir ofta konstverk så dåliga att det mest intressanta skulle vara att uppleva hur museet ser ut, och hur det är byggt. Uppleva rummen och kanske se någorlunda hur det är hängt. Men som någon sorts upplevelse av att gå på utställningen, så blir det egentligen ganska dåligt idag.

Palle Torsson:

Jag tycker att det (konst och samlingar på Internet) bygger på ett missförstånd om vad konst är. Det blir en andrahandsupplevelse för publiken. Det kan inte bli bra.

Tobias Bernstrup:

Om man tror att man upplever konsten, så lurar man sig själv lite, för det man upplever är ett otroligt starkt filter. Alltså tekniken blir ett filter. Vi har i våra arbeten varit mer intresserade av det här filtret, alltså tekniken, än vi har varit intresserade av konsten.

Johan Gustafson, IT-journalist:

Man surfar ju inte till en hemsida för att njuta av konst. Men däremot skulle man kunna återkalla sina minnen.

Kommentar

IT kan, om det används på ett olämplig sätt, riskera att museerna förlorar sin identitet. Efter att i decennier varit den upphöjda konstens tempel kan inte museerna över en natt förvandlas till något annat. Hur gärna de än skulle vilja. Om museerna skall ställa om sig och bli virtuella miljöer på Internet, försvinner upplevelsen av konstens originalitet. De väldiga trapporna, de tjocka guldrumarna och tystnaden som bryts av ytterskornas klappande mot marmorgolvet. I detta finns museets problem – det otillgängliga, men också dess största tillgång – upplevelsen. Det är konstverken och ingenting annat, som är konstmuseernas största tillgång. Det är om dem de besitter kunskap. Känslan av att blicka upp mot Carl Larssons väldiga fresker som möter besökaren i Nationalmuseums entré eller upplevelsen av i Henrik Allerts gåtfulla skulpturer, kan aldrig åstadkommas på annat sätt än i verkligheten. Inte heller trängseln framför en riktig showpiece eller marmorskulpturens svala yta. Detta är museets största tillgång och får inte villas bort i jakten på allmänhetens svårköpta uppmärksamhet.

Ännu kan den digitala återgivningen inte förmedla en tillfredsställande konstupplevelse, men museerna kan däremot använda sig av IT för att tillgodose andra behov och önsknings hos sin publik. Men jag tror att konsten kan komma att utvecklas i en intressant riktning som påverkar detta resonemang.

Konstens utveckling

För att kunna förutspå konstmuseernas IT-användning måste man titta på den förändring som sker inom konsten. Jag tror nämligen att det kommer att uppstå många nya konstformer i teknikens kölvatten. Och det är konstformer som inte förändras av att visas på en datorskärm. Det är nämligen den konst som är skapad just för att visas digitalt. Nätgallerier blir mer och mer vanligt förekommande och de ställer både ut traditionell konst och specialgjord datakonst. Också på museerna vinner den teknikbaserade konsten mark och etablerar sig som en ny konstform.

Onita Wass, intendent:

Man kan tänka sig att konsten tar andra vägar och att konstbegreppet inte blir lika väldefinierat som nu. Är man 17-18 år och jätteduktig på att teckna och måla, vad blir man då? Då blir man kanske inte konstnär, utan jobbar med grafik för CD-ROM produktioner eller gör hemsidor.

Tobias Bernstrup, konstnär:

Just när det gäller datorer är jag själv intresserad av att det är en dator som genererar bilderna. Man har en fascination för det som är rent artificiellt. Just att det är små pixlar som lyser på en skärm, det är science fiction över det.

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster:

Det ser ju vi med konstnärer som kommer hit med installationer som kräver uppkopplingar, och det är en helt annan tid än för fem år sedan. Alla fick panik här när man insåg att man behövde eluttag. Konstnärer kräver det idag. Det var en tavla och en skulptur förr i tiden. Nu ser det inte ut så längre. Man jobbar på andra sätt. Konsten kan man inte förutse, det har jag ingen aning om, men jag tror att överbryggandet kommer att bli jättespännande.

Om man tittar på hur konsten på nätet ser ut så är det mycket som inte är bra. För några år sedan gjorde alla videoinstallationer och det var heller inte bra. Allt har sin inkörning. Det går inte att säga hur det kommer att se ut. Det finns så många möjligheter.

Kommentar

Alla de intervjuade, liksom jag själv, är övertygade om att den nuvarande tekniken inte räcker till för att återge konstverk på ett förtjänstfullt sätt. Att ha samlingarna tillgängliga på Internet tillgodoser andra syften än att förmedla en konstupplevelse. Däremot kan man tänka sig att konstutvecklingen i framtiden tar sådan form att det blir fullt naturligt att presentera den digitalt. Därför att den från början var skapad för en digital presentation.

Jag tycker mig dessutom kunna se en utveckling, där dagens konstnärer går ifrån att vara estetikens hantverkare, till att fungera som samhällsdebattörer. En slags moderna filosofer som både kommenterar och påverkar samhället. För att kunna göra det, använder de sig av samma kommunikationskanaler som allmänheten.

Kulturtjänstemannen Mats Granberg skriver om konstnärliga innovationer:

”Konstnärer erövrar också nya uttrycksformer, och det är inte särskilt vågat att gissa att en del av dem kommer att ha med den informationsteknologiska utvecklingen att göra. Denna typ av innovationer kan aldrig administreras fram. De kommer att skapas ändå. Och kulturpolitiken kan möjligen välja mellan att föda eller döda dem.”²⁷

Kulturpolitiken, det är museerna det!

Kunskapsklyfta

Hela tiden har museernas begränsade resurser svävat som en osalig ande över resonemangen om IT. Det är både kostsamt och tidskrävande för museerna att utbilda personal och köpa utrustning för att följa med i teknikens snabba utveckling. Dessutom i en takt som följer publikens behov och förväntningar.

Trots det, är det ett faktum att det som presenteras på Internet bara kan utnyttjas av dem som har tillgång till och behärskar tekniken. Information och tjänster kan bara nås av dem som är uppkopplade. Allt tātare duggar rapporter som varnar för att redan utsatta grupper i sam-

²⁷ (Red.) Granberg, Mats. Efter konstens alla regler – östgötsk kulturpolitik inför 2000-talet. Landstinget i Östergötland 1997. Sid 32.

hället halkar efter i Internetutvecklingen. Det har kallats the digital divide, eller den digitala delningen.²⁸

Vi skall nu titta närmare på hur Internetsatsningar kan leda till en ökad klyfta mellan de personer som har tillgång till Internet och de som inte har det. De sistnämnda blir lidande eftersom allt fler tjänster förmedlas via Internet. Johan Gustafson drar en parallell.

Johan Gustafson, IT-journalist:

Jag har sett hur mycket pengar Sveriges Television lagt ned på digital-TV projektet, otroligt mycket pengar. De har ju inga intäkter annat än licensen. Så det har ju skadat deras utbud dramatiskt. Man skall vara försiktig, för även om det är kul med visioner om IT, skall man inte försöka lura i folk att det är så viktigt att det tar resurser från det man egentligen gör. Internet kan användas på otroligt många bra sätt, utan att det behöver kosta särskilt mycket pengar. Det finns inte några kommersiella vinster inom museivärlden med att vara först med allt. Det finns det däremot i näringslivet.

Näst efter USA är Sverige det land i världen som har den mest framskridna IT-utvecklingen, baserat på aspekter såsom datortäthet, Internettillgång och investeringar inom området i stort. Och klyftan mellan de länder som satsar på IT, och de som inte gör det, växer för varje år. Trots att Asiens IT-utveckling är kraftigare än Europas och antalet Internetanvändare i tredje världen ökar otroligt snabbt, finns en mycket tydlig klyfta. De tekniska begränsningarna i form av omoderna datorer och outvecklade telenät påverkar tredje världens uppkopplingsmöjligheter. Siffrorna talar sitt tydliga språk. Radiosändningar i Afrika når 75 procent av befolkningen medan 40 procent nås av TV och endast en promille nås av Internet.²⁹

En liknande kunskapsklyfta, fast mindre uppenbar, kan skönjas även i vårt land.

Gunnel Thulin, lärare:

Det syns väldiga skillnader på de elever som har Internet

²⁸Nya IT-sambället – *De vita surfar vidare.* // Svenska Dagbladet 991021.

²⁹ *Internet växer i tredje världen.* // Dagens Nyheter 990808. Samt Falck, Susan. *Svenska folkets Internetvanor.* // Internet World 1999:3.

hemma och de som inte har det. Detta tycker jag är en väldigt stor fråga, för det handlar om jämlikhet. Det handlar om en jämlikhet mellan könen, och det handlar om en jämlikhet mellan dem som har möjligheter och de personer som inte har det. Och det gapet ökar om man inte har datorer på skolan. Vi vill ju ge våra barn och ungdomar samma möjligheter. Vi har ju en obligatorisk skola. Men det är väldigt svårt idag att ge samma möjligheter på grund av att killarna är mer intresserade (av datorer) och drar ifrån.

Vissa har Internet hemma och vi har inte tillgångar att jämna ut skillnaderna. Vi har ingen personal i datasalen. Eleverna får bara vara där med lärare, men ingen är avsatt för detta. Det borde vara självklart. Vi har inte haft data som ämne i år. Men när vi haft det så ligger kunskapen på en så elementär nivå för vissa och på lagom nivå för andra. Det är ett spann som bara blir större och större. Det är så tråkigt men det är alltid resurserna det faller på.

Kommentar

Kunskapsklyftan växer mellan rika och fattiga. Det gäller både människor och länder. Gunnel påpekar också skillnaden mellan pojkar och flickor. I boken *Från symaskin till cyborg* diskuterar författarna könets olika förhållningssätt till teknik i allmänhet, och datorer i synnerhet. Vad som uppfattas som teknikrädsla hos kvinnor förklaras bland annat med att deras användning av teknik inte är lika synlig i det offentliga rummet samt att det är män som konstruerat apparaterna efter deras egna behov. Också syftet skiljer könen åt. Männerna använder teknik för lek och glädje medan kvinnor snarare ser till den praktiska nyttan och allvaret.³⁰

För även om halva befolkningen mellan 16-70 år har använt Internet och en femtedel brukar det dagligen, är den aktiva gruppen inte representativ för hela befolkningen. Istället utgörs den av teknikintresserade storstadskillar med både högre utbildning och inkomst än genomsnittet. Är det dessa som skall söka i museisamlingarnas databaser? Kommer de att bli intresserade av kultur om kulturen finns på

³⁰ (Red.) Sundin, Elisabeth och Berner, Boel. *Från symaskin till cyborg – Genus, teknik och social förändring*. Stockholm 1996. Sid 43-49, 69-70, 143-147.

Internet eller kommer de kulturintresserade övervinna Internet då kulturen presenteras där?

Internet öppnar upp fantastiska möjligheter. Men bara för dem som har tillgång till datorer med nödvändiga program och bara för dem som kan konsten att navigera. Museerna bör ha i åtanke att en hemsida med e-postadress inte räcker som länk till allmänheten. Att presentera samlingarna på Internet är bra. Men publiken måste också kunna kommunicera med museet och få information på andra sätt. Varje besökare har unika behov.

Framtidsutsikter

Museernas utveckling och IT:s möjligheter

Vi har tidigare tittat på hur samlingarna görs tillgängliga idag och vilka planer som finns inför de närmaste åren. Men jag bad också de intervjuade att fundera över hur museerna kan komma att se ut i framtiden och vilka möjligheter IT skapar. Den frågan har tagits upp tidigare i skriften men vi har nu ett längre tidsperspektiv och försöker blicka in i framtiden. Låt oss lyssna till de intervjuades tankar och idéer.

Hur tror du att det ser ut här på museet om ungefär fem år?

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster på Moderna Museet:

Då är ju vår konstdata igång och den skall finnas i datorer (på museet) och på nätet. Man skall kunna leta sig fram och se konstverk och filmer ur våra samlingar. Kunna trycka ut om man vill ha en text om Pablo Picasso eller någon annan. Sedan att man mer och mer kan ta del av evenemang som är i huset även om man inte kan komma hit. Vi har mycket sådant, så det är jätteviktigt. Och jobba mycket med konst på nätet, för nätet och bygga upp ett slags arkiv tycker jag skulle vara roligt. Samarbeta mer med konstnärer som jobbar för nätet.

Hur tror du att man skulle kunna använda sig av tekniken i framtiden? Vad skulle man kunna göra om du får fantisera fritt.

Onita Wass, intendent på Norrköpings konstmuseum:

Man kan ju bara tänka sig om alla museer hade alla samlingar på nätet och allt var sökbart. På ett enda ställe. Du kunde gå in och skriva Johan Krouthén och du får se alla verk av honom direkt. Bara för mig som jobbar på konstmuseum, vilken hjälp! Vi håller på med världens detektivarbete när vi skall göra utställningar. Det vore jättekul! Och på underhållningssidan tror jag att museer har sin riktigt stora nisch i framtiden. Folk är intresserade och vill veta mycket, men de vill få det serverat på ett kul och underhållande sätt.

I kulturunderhållningsbranschen tror jag att vi har riktigt mycket att hämta för vi har materialet. Det är vi som har verken, bilderna och föremålen. Om inte museerna gör något själva så kommer andra, mer underhållningsföretag, att ta för sig. Då blir det inte på våra villkor. Det kanske är bra, men det är viktigt att museerna hänger med i utvecklingen. Jag tror att det blir en explosionsartad utveckling. Folk är så intresserade av bilder. Inte nödvändigtvis konst, utan bild som språk. Där har vi ju massor av kunskap. Att de (museerna) ser vilken skatt de har och lär sig använda den. Vi kanske behöver ha in nytt folk på museerna också.

Jag skulle gärna ha kiosker ute i museet, där man skulle kunna söka information i samlingarna. Det är ju lite känsligt och konstmuseer är ju lite konservativa med att det skall vara en ren miljö utan något som stör. Så än så länge har vi inte det. Men det kanske blir andra apparater. Ungefär som en CD-spelare, som man trycker in en siffra på. Man håller väl på att utveckla någon liten apparat som man kan ha en sändare till vid varje konstverk. Och så får man information från den när man kommer till varje plats. Och så kan man trycka fram det man vill veta till exempel om konstnären. Inte en bandspelare som tragglar på. Jag vill ha det ännu mer interaktivt, så att man kan välja mycket mer vilken information man får. Det kommer säkert.

Hur tror du att det ser ut på museer i Sverige om fem år?

Gunnel Thulin, lärare:

Konstmuseer skiljer sig genom att konstverken i sig är annorlunda, men i sättet att ställa ut undrar jag om jag ser några stora skillnader. På andra typer av museum är min uppfattning att man aktiveras mer idag. Det tycker jag är bra. Jag tror att det blir mer av det. Det rör sig och lever mycket mer på museerna. Fler sinnen som aktiveras genom datorn.

Barbro Ahlfort, intendent på Göteborgs konstmuseum:

Jag tror mycket på att ha mediatek. (Faktarum med databaser, CD-ROM, tidskrifter, uppslagsverk m m.) Men ett mediatek är inte självgående utan kräver att det finns en

levande person som hjälper besökarna till rätta. Det tror jag nog dröjer för vår del.

Hur ser det ut på framtidens museum?

Jag tror inte att det kommer att förändras så mycket, vi kommer att visa konst. Jag kan inte riktigt se vad det skulle vara. De här gamla skatterna kommer att bli ännu mer attraktiva. Jag tror att man kommer att fortsätta hänga konst platt på väggen, med en upplysande text. Men jag tror att fler museer kommer att använda sig av en typ av bandspelare med hörlurar som man går runt med. Det har jag sett väldigt bra exempel på vid National Gallery. Man hyrde den för ett par pund och på ett superenkelt system knappade du in salsnumret och fick en beskrivning av epoken. Varje konstverk hade ett fyrsiffrigt nummer och du fick information om just det konstverket från en skådespelare som läst in texter. Man märkte att det var en pedagog som hade tagit fram materialet och du kunde stoppa när som helst. Men det är ju sponsrat eftersom det innebär oerhörda kostnader.

Kanske skulle besökaren förse med mer information på vägg, vi har ju inte kommit dit men det är en diskussion mellan personalen. För de säger att vi skall låta publiken njuta som de vill, och inte styra vad man skall se. Jag tror inte att det kommer att hända så mycket i stort, för vi vill se vår Rembrant hänga där. Och jag tror inte att vi kommer att fylla på med uppbyggda miljöer eller så, utan hålla på vår profil på det nordiska.

Palle Torsson, konstnär:

Skall jag tänka mig något som vore användbart är det pedagogiska saker. Man kan ha virtuella guider till exempel. Det kan vara en helt annan upplevelse. Men inte utifrån konstverket, utan då utifrån de möjligheter som mediet har. Att man utnyttjar det på ett intressant sätt.

Tobias Bernstrup, konstnär:

Pedagogik, undervisning, information. Precis som böcker eller andra multimedieprodukter. En encyklopedi. En sorts medium som gör det möjligt att hålla väldigt mycket information. Ett uppslagsverk.[...]

*Om ni skulle använda de tekniska kunskaper ni har, och tänker er att ni jobbar på ett museum, hur skulle ni använda dem då?
Om ni inte arbetar som konstnärer?*

Palle Torsson:

Museerna bör ha en stark humanistisk ledning och några som är tekniskt väldigt kunniga, och samarbeta på ett intressant sätt. Där kan mötet mellan humanism och teknik bli intressant. Det faller bort hela tiden i den här extrema teknikutvecklingen. Det är farligt. Också att man tänker väldigt kommersiellt. Det är kanske inte aktuellt för ett museum, men i resten av världen tänker man väldigt kommersiellt. Det är ju helt meningslöst, det är ju bara vår kapitalism som inte leder någonstans. Vi som människor kan fylla det med intressant innehåll med humanistiskt innehåll. Det tycker jag i och för sig också är museets uppgift. Att ändå fortsätta att föra en kulturell diskussion om vart vi är på väg någonstans. Det måste självklart ske, inte bara inom det traditionella museet. Men det är en ganska komplex historia. I framtiden kommer det att behövas ganska mycket folk för att till exempel ha hand om en sådan hemsida eller portal.

Åsa Älvebrand, konservator, museivetare, webbmaster:

Först och främst tycker jag att många museer verkar ha för stora ambitioner och satsar på någonting som kostar för mycket pengar. Pengar som i slutändan kunnat ge mycket mer. Det finns enkla program för att göra multimedialprogram som är väldigt utbildande och samtidigt trevliga. Ska man ha Virtual Reality-maskiner som står och blir trasiga, och i slutändan står de bara i en garderob. Jag tycker att databaser är bland det viktigaste att lära sig utnyttja.[...]

Jag tycker att museerna fortfarande har ett ansvar att förmedla någonting till oss. Så jag tror inte på att satsa på det som är dyrast och längst fram, om det inte är väldigt bra. Men det tycker jag inte att Virtual Reality är. För det första skulle det basera sig mycket på en lögn, att man skall skapa hela världar. Du kan ju bara gissa vad det skulle kosta. Vi pratar om sådana summor alltså, så det är inte sant!

Till exempel med Quick Time-sajter. Du snurrar runt där på sajten några varv och så ser du en tavla du går fram till och då vill du ha information om den, men det får du inte. När du går fram till den, blir den bara suddig, då är det bara att gå iväg åt något annat håll! Det är en ren sight-seeing och det är jag väldigt emot, för jag vet att de betalat mycket pengar för att bygga upp en 3D-modell. När de faktiskt skulle kunna presentera några olika konstnärer och det behöver inte vara så avancerat.

Men jag tycker att man skall kunna komma till ett museums hemsida eller sitta i museet om det finns datorer, låt säga att det är en utställning med en speciell konstnär, då skall du efter – eller före – du går runt, kunna sitta vid en dator och till exempel välja en svårighetsnivå, säg 12-17 år. Då räcker det med multimedieprogram. Sedan tycker jag att 3D-föremål och det kan gälla till exempel skulpturer för konstmuseer, dem skall man kunna snurra. Men det finns ju gratis program för det att hämta ute på nätet.[...]

Det är dumt när man låter folk göra hemsidor som inte kan det. Det räcker med något år på en webbmasterutbildning så kan du klara av den biten. Jag tror att det är viktigt att man är mycket ute på nätet, så att man ser vad som händer. Många museers hemsidor är så gammaldags, de ser ut som hemsidor gjorde -95 ungefär. Det är lite synd.

Om vi tittar ungefär fem år framåt i tiden?

Det är fruktansvärt svårt, du vet ju hur explosiv datavärlden är. Det man kan säga med all säkerhet, är att den långsamma kopplingen som vi har till nätet idag, kommer att vara borta. Idag kan man bara titta på lågkvalitet video. Men om fem år kommer det att vara som att titta på TV, och det ökar ju möjligheterna väldigt, väldigt mycket.[...]

Om man tänker på vad Virtual Reality är, då har vi skapat 3D, kan det bli verkligare än så? Det kan bli en 3D-värld som är helt fotografisk, och inte grafisk som den är idag. Att det är precis som om man är i en riktig värld och det skulle jag kunna tänka mig att man har nått om fem år. Att det är som en film som man går in i. Men jag tror att man även om fem år snackar vi stora summor för museerna

om de skall satsa på sådant. Låt säga då att man satsar 100.000 kronor på att bygga upp en värld, efter två eller tre månader är den kanske inte intressant längre och då måste man ha en ny värld. Det är svårt att säga, för det går med en sådan rasande fart. Jag menar -93 fanns i stort sett inte Internet. Då hade man aldrig kunnat fantisera om att det skulle se ut som idag. Låt säga att du kan gå in i en fotografisk 3D-värld med någon sorts mus i handen och fortfarande kunna klicka på folk och tavlor. Det är ju inte helt omöjliga att det skulle finnas något sådant. Men det är ju att spekulera och fantisera. Jag kan tänka mig att man inte kan komma längre än en fotografisk 3D i alla fall. Jag tror inte att vi hoppar på en ny dimension. Men jag tror att det handlar mycket om vad det är museerna skall förmedla och då tycker jag att multimediala program kan erbjuda mycket mer.[...]

I ett multimedialaprogram kan användaren välja om de vill gå djupare eller gå vidare. Och för ett konstmuseum skulle man kunna klicka på olika delar av en tavla. Det måste finnas så mycket för konstmuseer att lägga in som är spännande för folk. Jag tror att just konstmuseerna har fastnat i någon slags rutin.

Vad kan man tänka sig mer? Men jag oroar mig för att ju dyrare ett projekt blir desto mindre har de att erbjuda i stort, av vad de står för. Jag tycker att det första museerna måste satsa på, är att presentera så mycket som möjligt på ett bra sätt. Sedan när det finns ett urval för människor som sitter antingen vid datorer på museet eller hemma, skall de kunna söka i databaser. Det är väldigt enkelt och det gynnar inte bara vanliga människor utan också forskare.

Dimitrios Ioannidis, forskare:

Man måste tänka ganska mycket om man skall använda IT i utställningssituationen. Vad är det man vill skall hända och hur tror man att folk kommer att bete sig? En monitor i utställningen är en arm in i ett slags bibliotek, medan man går runt i konsten. Boken har funnits under mycket längre tid, men under det långa tidsloppet har boken varit med och skapat miljöer och ett kunnande om hur det fungerar.

I ett äldre bibliotek är det ju väldigt genomtänkt var man skall sitta och läsa och så vidare. Med monitorer blir det mer att besökarna står och leker och sedan tröttnar. Museet tar inte tag i de möjligheter som finns när de gör en sådan investering.[...]

I de fall jag sett IT användas i en utställningssituation så tycker jag inte att det blivit speciellt bra. Om det inte finns yta att anteckna eller möjlighet att skriva ut så är det ju en väldigt begränsad mängd information som man kan ta med sig därifrån. Man måste tänka på vad man vill att folk skall göra och vad man tror att folk skall göra.

Hur tror du att det ser ut på museerna i framtiden?

Jag skulle vilja att virtuella besök och fysiska besök är väldigt nära kopplade till varandra, så att folk kommer mycket mer förberedda till museet. Där det virtuella besöket verkligen är explosivt och där museerna presenteras på många olika sätt och gör sig tillgängliga för folk på olika sätt så att var och en kan komma dit på sina egna villkor. Virtuella och fysiska besök är nära kopplade till varandra och en del av samma process.

En del museum säger att vi kan inte ha för stark virtuell närvaro för då kanske inte folk kommer hit. Och då säger jag: Fel, fel, fel! För det stämmer inte för det är del av en och samma process. Om folk vet mer om konsten, så söker de mera konst. Det är inte ett nollsummespel. Den virtuella närvaron skall vara sådan att man utnyttjar möjligheten att göra sig tillgänglig för folk, på folks egna villkor. Vid det fysiska besöket skall IT vara en integrerad del. Det skall finnas olika stationer, datorer eller små läshörnor, där man kan stanna upp och undersöka lite. Man skulle kunna tänka sig, om jag skall fabulera mer, att museerna ställer upp små cyberkiosker på flygplatser eller centralstationer där man får gå på museet fast man inte är där.

Hur skulle du vilja att tekniken användes?

Då Moderna Museet hade en utställning om konstnären Robert Smithson, var det i själva utställningen ett slags vardagsrum med soffor och olika kataloger och monitorer. Och

det är ju väldigt smart. Där har de tagit tag i problemet att det måste finnas en miljö runt datorer och monitorer. Där kan man sitta och bläddra i monitorn och göra någon anteckning. Lite samma tänkande skall man ha när man gör en hemsida och tänka på vad folk kommer att använda det här till, eller vad vill folk använda det här till, eller hur vill vi att folk skall använda det här. Så att man inte bara sträcker upp sig och presenterar sig, utan tänker att det här är en del av en process. Eller inte en process utan flera.

Hur kan museerna använda IT för att visa sina samlingar?

Johan Gustafson, IT-journalist:

Man får först ställa sig frågan hur mycket det är värt. Det är klart att man kan göra väldigt mycket med IT, men det är ju en kostnadsfråga. Det finns många amerikanska museer som har stora delar av sina samlingar on line, kanske 20-30 000 bilder. Det är ju kul. Det är ganska naturligt att museerna kommer dit till slut. Man kan se det som ett internt projekt att dokumentera allt material man har. Det fyller en intern funktion att ha det digitaliserat. Har man väl gjort det, kan man lika väl lägga ut det på nätet.

Nästa steg blir väl någon typ av virtuell 3D-miljö där man kan gå och titta på samlingarna. Men då är vi inne på något som kräver mycket Internetkapacitet. Jag har svårt att se att det skulle bli så väldigt bra idag med den uppkopplingskapacitet och grafik som finns nu. Men det kommer naturligtvis i framtiden. Vi får se tiden an.

Eller att man går in och tittar på vad man är intresserad av innan man besöker museet då skulle man kunna få en intresseprofil, en specialgjord karta över museet, så att man hittar precis det man är intresserad av. Om det är ett stort museum blir det att man går runt lite på måfå. Men man skulle kunna få hjälp att hitta det som är kul, att vara mer selektiv och få fördjupad information.

Jag tror mer på att erbjuda olika informationstjänster på nätet än att bygga upp ett virtuellt museum. Det som är roligt med konst är ju att få impulser och idéer och att uppleva någonting. Om du går på Moderna Museet själv, skulle du ju inte diskutera det du upplever med de människor som är på

utställningen samtidigt. Men på webben skulle man kunna tänka sig det, för där är det ett annat diskussionsklimat, man är både anonym och offentlig på samma gång.

SESAM – öppna museisamlingarna

Kulturdepartementets rapport *SESAM – öppna museisamlingarna* från 1995 har ett avslutande kapitel som är av intresse för denna skrift. Kapitlet heter *Museer och arkiv år 2005 – en vision* och i det stakas framtiden ut. Det är en ljus och alltigenom positiv bild som målas upp av museerna en bit in på det nya tusentalet. De stötestenar som idag lägger museipersonalens pannor i djupa veck, är alla åtgärdade. Efter-släpningen med dokumentation och vård är under kontroll. Personalens åldersfördelningen är jämn och det internationella samarbetet utvecklat. Några finansiella problem verkar inte finnas. Vad gäller samlingarnas tillgänglighet skriver

Kulturdepartementet:

*”Intresset för samlingarna har ökat. De centrala museerna har tagit konsekvensen av detta och skapat forskarsalar motsvarande arkivens i anslutning till sina magasin. Där kan även privatpersoner under sakkunnig ledning studera museiföremål. I museerna har faktarum skapats som lockar publiken att närma sig föremålen. Magasinen kan också besökas i grupper. Föremålen är gallrade. Vissa föremål har deponerats till skolor, sjukhus och andra institutioner. Andra har förts över till museernas för-råd för utlåning.”*³¹

Visst ges en härlig bild av ett öppet och tillgängligt museum med effektivt utnyttjade samlingar. Visst känns det lockande och intressant. Visst är det enbart positivt. Ändå går utvecklingen så långsamt. Det är över fyra år sedan raderna skrevs och idéerna är fortfarande bara idéer för de flesta museum.

Kulturdepartementet fortsätter sin framtidsvision såhär:

”Stämningen är öppen och välkomnande och allt material lät-

³¹ Sesam – Öppna museisamlingarna. 1995. Sid 73.

tillgängligt genom IT-tekniken.[...] Museidatabaserna är numera tillgängliga via den interaktiva TV-kanalen och nyttjas av alla ålderskategorier. Speciellt roligt är det att en så stor del av den äldre befolkningen bidrar till kunskapen om föremålen och deras användningssätt direkt över nätverket. Många servicebem och långvårdsavdelningar har upptäckt att detta engagemang har snabbat på rehabiliteringen och skapat en bättre livskvalitet för dessa människor. Likaså har många av de nya och gamla svenskarna skapat en kontakt med sina egna rötter och en bättre förståelse för skillnaderna mellan kulturer. Med den nya säkerheten skapad av att känna sin identitet har många konflikter mellan olika etniska grupper minskat. Museerna har till följd av detta fått en ökning av besökarantalet framförallt inom de grupper som förr inte besökte museerna.”³²

Kommentar

Ökad livskvalitet för gamla och sjuka, minskad rasism och därutöver nya besökare till museet. Det råder ingen brist på Kulturdepartementets tilltro till samlingarnas möjligheter. Men om vi inte läser texten fullt så bokstavligen framträder samlingarnas kapacitet tydligare. Förmågan att roa, informera, fascinera och engagera. Detta ligger latent i samlingarna och med rätt presentationsform väcks känslorna till liv.

Varför museerna överhuvudtaget skall använda IT, är sällan ifrågasatt. Det är en självklarhet. Det är endast ekonomiska, tekniska, organisatoriska eller liknande problem som fördröjer arbetet. Låt oss återgå till museernas uppdrag, som är att; samla, vårda, visa och forska. Med Museiutredningens tillägg; bildning. IT, och framförallt Internet, erbjuder ett nytt sätt för museerna att fullfölja sitt uppdrag.

Om den nya konsten allt oftare skapas digitalt, kommer den både att samlas in och vårdas utifrån dessa premisser. När det gäller att visa museiföremål, har IT många olika möjligheter att erbjuda. Dessa underlättar för både forskare och allmänhet. Som nämnt tidigare påpekade Museiutredningen att museernas huvuduppgift är bildning. För det syftet kan jag inte tänka mig ett bättre sätt än IT. I följande kapitel skall olika arbetsätt för att tillgängliggöra samlingarna redovisas.

³² *Sesam – Öppna museisamlingarna*. 1995. Sid 73-74.

Arbetsätt för ökad tillgänglighet

”För museerna innebär digitaliseringen en unik möjlighet i deras strävan att förmedla och vårda vårt kulturarv. Argument som att det digitala aldrig kan ersätta det autentiska, håller inte i längden. För det handlar inte om att det digitala ska ta över den autentiska upplevelsen. Det ena utesluter inte det andra. [...] Digitaliseringen ska inte ses som ett hot utan som en potential. Och det är vi, som besitter kunskapen om och förståelse för vårt kulturarv, som måste komma med de kreativa lösningarna.”³³

Teoretiska arbetsätt

På ett mer generellt plan kan man säga att museerna bör arbeta utåtriktat. Dimitrios Ioannidis påpekar att de bör fundera över vad besökarna vill ha och hur de använder museet. På vilka sätt vill de ta del av konsten och informationen? Idag har de flesta museer ett nära samarbete med barnomsorg och skola och kanske även studiecirkel och föreningar. Sådana kontakter bör vårdas och gärna utvecklas för att locka nya grupper i samhället. Multimedia är ett exempel på hur IT kan användas, både av barn och vuxna, för att göra museibesöket mer informativt.

Jag önskar ett mer utåtriktat museum, där inte besökaren själv behöver knacka på porten, utan istället välkomnas och bjudas in. Museets hemsida kan då fungera som en aptitretare före besöket, och som en underhållande fördjupning efteråt.

De museianställda har uttryckt glädje över att IT skapat en ny ingång till museet för vissa grupper, och att det stela och högtidliga försvunnit. Överhuvudtaget tror jag att detta är något som man skall ta fasta på och utnyttja. Vårt samhälle är inte lika hierarkiskt som under den tid då många av de monumentala museerna byggdes. Luckra upp hierarkier och arbeta gränslöst också inne på museerna. Ett ökat samarbete och en ökad förståelse för andra anställda vid museet är endast

³³ Älvebrand, Åsa. 1998.

av godo. Många har under intervjuerna påpekat att man inte skall vara rädd för tekniken och inte heller för att ställa krav på teknikerna.

Det är både besökaren och museet som bestämmer hur utvecklingen kommer att se ut. Besökarna styr genom vad de efterfrågar, men det är museet som i slutänden beslutar hur och vad som skall visas.

Praktiska arbetssätt

På vilka sätt skulle IT kunna vara museibesökaren behjälplig? Både kulturdepartementet och många av dem jag intervjuat tror på mediatek/faktarum på museerna. En trevlig miljö med olika medier att söka information i, såsom databaser eller multimedieproduktioner. Samlingarna kan förmedlas över Internet på samma sätt. Information och underhållning kan anpassas för den enskilde besökarens behov och önsknings. Genom IT skulle man kunna tillgå; konst, film, intervjuer, dokumentärer, texter, analyser, spel, tävlingar, diskussionsforum, debattinlägg. Det är bara fantasin som sätter gränserna.

Jag fick förslag på bärbara bandspelare eller liknande som läste upp texter om konstverken eller epoken. Kiosker med multimedieproduktioner eller sökfunktioner, i eller utanför, museet. Dessa skulle, i framtiden, kunna innehålla fotografiskt återgivna 3Dvärldar där man kan snurra på föremål eller se dem i sin ursprungliga miljö. Tekniken anpassar sig efter den person som använder den och faktorer som ålder, intresse och kunskapsnivå anpassar informationen till användaren. Jag hörde också önsknings om en enda databas där all Sveriges, eller varför inte världens, konst fanns samlad. Tekniken öppnar upp för nya möjligheter. IT kan också aktivera besökaren på ett nytt – mer interaktivt – sätt, samt ge museet möjligheten att presentera sig på nätet utan att vara bunden av en fysisk byggnad.

På digital väg anses inte ett traditionellt konstverk till fullo kunna upplevas, däremot kan museerna uppfylla andra mål genom att visa samlingarna för allmänheten med hjälp av IT. Förslag på sådana mål är till exempel att förmedla all den informationen som finns runtomkring ett konstverk såsom om konstnären, tekniken, -ismen eller den tid det tillkom i. Varför inte förmedlade genom ett spel eller en tävling?

Tekniken kan nå ut till många människor. Också till dem som är geografiskt eller på annat sätt förhindrade att besöka museet. För de konstverk som ursprungligen är menade att visas på nätet eller i annan

digital form, väntar en utveckling som förmodligen stärker IT:s roll på konstmuseerna avsevärt. På samma sätt som museerna vant sig att hantera installationer kan de vänja sig att ställa ut digital konst. En konstform som lätt skulle kunna ligga tillgänglig på deras hemsidor.

Praktiska arbetssätt utomlands

Förmodligen färgas våra visioner av de framtidsskildringar vi möter, och av vad vi ser andra museer göra. I USA har museerna mycket mer omfattande hemsidor. Ofta inriktade på barn och undervisning. Besökaren har möjlighet att se stora delar av konstsamlingarna och i anslutning till varje återgivet konstverk finns inte sällan en analys. Ibland kan man själv välja infallsvinkel. Besökaren kan också utifrån ålder och utbildning finna arbetsuppgifter, frågor och diskussionsuppslag för att ytterligare fördjupa sig i verket. Paralleller dras till liknande konstverk eller angränsande genrer. Det bakomliggande arbetet är imponerande.

Vad som kanske mest skiljer utländska museihemsidor i jämförelse med de svenska, är den oblyga sponsringen och försäljningen. Böcker, CD-ROM produktioner, T-shirts och pennskrin saluförs stolt. Kaféer och restauranger frestar med sitt utbud. Företagssponsring får ses som en anledning till att, framför allt amerikanska, museihemsidor kan vara så innehållsrika.

Även om vi sannolikt påverkas av USA tror jag inte att så väldigt mycket kommer att förändras på de svenska konstmuseerna under de närmaste åren. Några enstaka publika datorer letar sig ut i utställningarna, hemsidorna utvecklas något och kanske släpps någon multimedieproduktion. Men i ett längre perspektiv kan mycket ske. Och särskilt om man får använda fantasin lite...

Framtida arbetssätt

För konstmuseerna finns till exempel möjligheten att återge konstverkens tillblivelse. Jag minns själv ett TV-program där man fick se hur Peter Dahl gång på gång målade över sitt motiv, innan han slutligen var nöjd med resultatet. Under den färdiga tavlan fanns minst femton övermålade. På samma sätt skulle jag vilja se röntgenfoton av Rembrandts målningar som visar att också han tvekade i penseldraget ibland. Jag skulle vilja ha möjlighet att jämföra skisser och modeller

med de slutgiltiga verket. Jag skulle vilja höra konstnären eller någon konstvetare berätta. Eller varför inte låta konservatorn berätta eller en filosof fundera eller ett barn fabulera eller något helt annat. Allt detta är möjligt med IT.

Gränsen mellan Internet och TV håller på att luckras upp och i framtiden skulle man kunna tänkas beställa reportage eller hela TV-program om det ämne man vill fördjupa sig i via Internet. Det kommer också bli möjligt att ha mobiltelefonen kopplad till Internet. Överhuvudtaget tror jag att IT, och framförallt Internet, i större utsträckning kommer att fylla fler funktioner än behovet av information. Det blir ett sätt att arbeta och ett sätt att underhållas. Ett sätt att utbildas och utvecklas. Ett sätt att hålla kontakt med vänner eller utträtta ärenden. Utan att man tänkt på det, har det blivit ett sätt att leva.

Man kan också använda IT:s förtjänster till att koppla ihop samma konstnärers verk i olika medier. Det är ju egentligen bara en annan del av konstnärskapet. Varför inte visa Salvador Dalis surrealistiska filmer i anslutning till hans målningar? Eller låta hans uppseendeväckande utseende och expressiva sätt förklara konsten ytterligare. Att helt enkelt ge en mer mångfacetterad bild av verket och konstnären. Allt detta kräver att man redan har dokumentationen.

Vill man gå ytterligare ett steg, och inte längre hålla fast vid det som finns dokumenterat i verkligheten, blir möjligheterna ännu fler. Det finns oändligt många frågor som finner svar med hjälp av IT. Hur såg de egyptiska faraonerna ut innan näsorna slogs av? Hur såg de grekiska skulpturerna ut när de ännu var bemålade? Hur såg Akropolis ut på den tiden det begav sig? Hur upplevdes förra sekelskiftets konstutställningar då tavlorna täckte varje kvadratdecimeter väggyta?

Arkeologiska miljöer skulle kunna återskapas och upplevas i en virtuell verklighet. Besökaren kan då till exempel röra sig i en medeltida stad och kanske byta några ord med en figur som teoretiskt sett varit död i 500 år. Kanske skulle man också kunna stimulera hjärnan på olika sätt så att dofter och sinnesstämningar återskapas från historiska tider. Vilken stank vilade över städerna på 1700-talet? Hur luktade det i Anders Zorns ateljé? Var det en frän blandning av svett, terpentin och cigaretttrök? Och vilka dofter spred sig genom salarna vid en festmåltid på Läckö slott?

På Naturhistoriska museer skulle dinosaurierna kunna resa sig ur sin långvariga dvala och imponera och fascinera på samma sätt som de gjorde på bio för några år sedan.

Allt detta kan presenteras genom den nya tekniken i form av publika datorer, bärbara monitorer eller över Internet och i ett längre perspektiv med hjälp av VR-hjälmor och dräkter.

Vilka vägar kan utvecklingen mer ta, om inte fantasin är något hinder? Kommer vi att ha universaldatorer som gör att vi aldrig behöver gå utanför dörren? Kommer skärmarna kunna återge så naturtroget att vi inte längre behöver se något i verkligheten? Blir datorn vårt sällskap på den virtuella utställningen? Eller kan den översätta åt oss, så att vi kan tala med andra vi möter i en virtuell värld? Kanske har vi musmattor som låter våra fingertoppar känna föremålens textur. Kommer hologram kunna projicera enorma skulpturer i ditt vardagsrum? Eller varför inte hela historiska scenerier?

Om man låter sig inspireras av science-fiction författare skulle man kunna tänka sig en ännu mer avlägsen framtid där det är fullt möjligt att röra sig både bakåt och framåt i tiden med teknikens hjälp. Och också att förflytta sig till andra geografiska platser. Kanske förflyttar man sig aldrig fysiskt, utan allt skapas genom retningar i hjärnan och projicerade synintryck. Man lever i dataprogrammen.

Det kanske låter befängt men det är ju också omöjligt att sitta om framtiden. Hur överklig lät inte beskrivningen av Internet på ett tidigt stadium?

Avslutning

Framtiden har alltid fascinerat. Kanske ligger det i omöjligheten att förutspå den, eller i det faktum att vi kan påverka det som sker. I filmen och böckernas värld är framtiden ofta skildrad som en mörk och regntung storstad, endast upplyst av blinkande neon och någon enstaka uppflammande cigarettändare. Där lever människor på artificiella livsmedel och kemiska droger. Där trängs de i smuts och förfall, medan jorden omkring dem ligger ödelagd och obrukbar. Människorna lever för, och genom, sina datorer. Isolerade och ensamma bland miljontals andra lika ensamma varelser. Är denna dekadenta dystopi vår stundande framtid?

Eller kan människornas isolering och tärande på naturresurserna hejdas? Kan den moderna informationsteknologin vända en negativ utveckling? IT kan informera människor blixtnabbt om miljöhot, sjukdomsspridning, orättvisor eller odemokratiska regimer med mera. Få människorna att agera och förbättra världen. Enorma folkopinioner skulle kunna bildas över lands- och språkgränser. Mycket gott skulle kunna uträttas. Utvecklingen skulle kunna ta också denna väg. Det är våra val som avgör utfallet.

Åt vilket håll pekade de intervjuades framtidsvisioner? Jo, mot ett museum som erbjuder mer än en konstupplevelse. Ett museum som roar, informerar, fascinerar och engagerar. Går museet från att ha varit ett estetikens tempel, till att vara ett kunskapens? En plats som samtidigt med skönhetsupplevelsen, också besitter biblioteken och arkivens informationsmängd, nöjesparkens underhållningsvärde och kyrkans andäktiga lugn. Där IT har sin naturliga plats och uppgift. Åter ett Museion, en plats där vetenskapen och tankelivet blomstrar. En plats där man umgås med muserna.

Många påstår oroat att det inte finns tid till kontemplation i dagens samhälle. Men det kanske är precis ett sådant behov av eftertanke som finns, och som kommer att bli än mer påtagligt. I en allt snabbare framrusande utveckling, blir detta behov större än någonsin tidigare.

Ingen vet hur framtiden kommer att te sig, och varje dag ändras förutsättningarna. Det enklaste vore att inte göra profetior, utan vänta och se hur det verkligen blir. Men då försätter vi också chansen att

förändra och styra utvecklingen. Då blir vi bara passiva åskådare. Istället har jag målat upp ett tänkbart scenario som ni kan ta ställning till. Varje person har sin förmåga att styra utvecklingen i den riktning de finner riktig.

Kulturtjänstemannen Peter Karlsson skriver tänkvärt om vår tidsuppfattning i boken *Efter konstens alla regler*:

*”Människorna har alltid tyckt sig leva i en brytningstid mellan det gamla och det nya. Eftersom världen ständigt förändras är detta inte så konstigt. Till och från är också förändringarna så omfattande att det är motiverat att tala om en brytningstid. Hur det är med den saken vet man dock inte förrän efteråt, i historiens sken. Också i dag talar många om förändringar som är så stora att de saknar motsvarighet åtminstone de senaste decennierna. Om det verkligen är en brytningstid får vi veta så småningom. Men visst är tanken svindlande, att vi får vara med om ett brott i tiden som leder in i något som inte är det gamla likt.”*³⁴

Kanske skapar IT ett sådant brott i tiden, att vi i efterhand ser denna tid som en brytningstid. Men det får man inte veta förrän i efterhand. Jag valde dock att inte vänta och se vad framtiden utvisade, utan försökte istället ge en bild av hur det kan tänkas bli. Det var såhär vi såg på framtiden, under 1900-talets sista skälvande minut. Det var detta vi hoppades på och skrämdes inför. Såsom framtiden framkallat hopp och fruktan i alla tider.

³⁴ (Red.) Granberg, Mats. 1997. Sid 55.

Presentation av de intervjuade

Jag har intervjuat nio personer som vid första anblicken förefaller mycket olika. Deras ålder, bakgrund, utbildning och geografiska hemvist varierar, men alla förenas de i ett stort intresse för museer.

Tillvägagångssätt

Intervjuerna har genomförts med hjälp av bandspelare och en frågelista. Tre museianställda har blivit intervjuade på respektive arbetsplats, två konstnärerna på ett café, en lärare i sitt hem, en webbmaster i mitt kök samt en forskare och en journalist per telefon. Samtalen har tagit mellan en och två timmar. Mina frågor har varierat något beroende på vem som intervjuats. Men de har alla – utifrån sin synvinkel – diskuterat IT:s möjligheter att i framtiden visa konstmuseers samlingar för allmänheten. Jag har valt att citera i långa sammanhängande stycken för att på bästa sätt släppa fram den intervjuades åsikt och person. Den som haft mest kunskap och mest att säga i en speciell fråga har beretts störst utrymme. Därför har inte alla kommit till tals i varje enskild fråga. Jag har försökt att citera dem så exakt som möjligt, men i vissa fall tvingats kasta om ord eller stryka bisatser för att underlätta läsningen.

Susanna Rydén Danckwardt, infomaster på Moderna Museet i Stockholm

Konsthistoriker som läst kulturvetarlinjen i Uppsala. Då hon 1981 skulle praktisera sökte hon till Moderna Museet och har sedan dess varit kvar med skiftande arbetsuppgifter. Bland annat i museets bokhandel, som intendent men framförallt museipedagog. Har tillsammans med Onita Wass på Norrköpings Konstmuseum producerat CD-ROM-skivan *Svensk modernism*. Arbetar idag som infomaster med det övergripande ansvaret för hemsidan. Planerar också arbetet med hur konst-databasen skall presenteras på museets hemsida och i publika datorer.

Moderna Museets samling har cirka 5 000 måleri- och skulpturverk, 100 000 fotografier och 30 000 grafiska blad och teckningar. Av måleri och skulptur visas mindre än en tiondel på museet. Målet för

museet är att bevara och förmedla modern och samtida konst samt att nå fler och nya grupper. Museets mest trogna besökare är välutbildade kvinnor i 40-årsåldern. 1998 hade museet mellan februari och december drygt 500 000 besökare. För 1999 är målet 400 000.

Barbro Ahlfort, intendent med ansvar för samlingarna på Göteborgs konstmuseum

Barbro Ahlfort är lärarutbildad och har arbetat som pedagog på Röhsska Konstslöjdmuseet samt med Göteborgs stads konstsamlingar. Sedan 1972 arbetar hon på Göteborgs Konstmuseum och är numer enhetschef för samlingarna och vården och har hand om den fysiska hanteringen av konstverken såsom utlåning. Hon är chef över konservatorer, fotograf och bibliotekarie.

Göteborgs konstmuseum har cirka 100 000 besökare per år. Men utställningar med Anders Zorn eller Carl Larsson drar ytterligare 100 000 besökare berättar Barbro Ahlfort. Publiken utgörs mestadels av stambesökare såsom konstnärer, turister, skolbarn och personer med årskort. På museet finns också en undervisningsavdelning med lektioner för barn och vuxenstuderande. Samlingarna innehåller 3 500 målningar och skulpturer samt 60 000 blad i grafik- och teckningssamlingen. Cirka 1 000 konstverk kan ses utställda på museet och ytterligare 1 000 finns utlånade till institutioner och kommunala förvaltningar.

Onita Wass, intendent med ansvar för pedagogik, information och programverksamhet på Norrköpings konstmuseum

Har läst kulturkommunikationslinjen vid Stockholms universitet med konst som huvudämne. Onita Wass har arbetat med pedagogik, visningar och vänföreningen på Moderna Museet. Arbetar sedan 1991 vid Norrköpings konstmuseum.

Norrköpings konstmuseum inriktar sig på svensk konst och har en samling på 2 000 konstverk samt cirka 20 000 grafiska blad. Av målerisamlingen kan uppskattningsvis en tiondel beskådas i utställningar medan grafiken är mer känslig och endast en bråkdel exponeras under kortare tematiska utställningar. Museets målgrupp är kommunens skolbarn och ungdomar samt kulturintresserade från Norrköping och övriga landet. Mellan 60 000 och 70 000 besöker museet varje år.

Palle Torsson och Tobias Bernstrup, konstnärer

De är båda födda 1970 och utexaminerade från Konstakademien i

Stockholm. Palle har tidigare läst idé- och lärdomshistoria samt filosofi vid Uppsala Universitet. Hans konst fungerar också tankeväckande och föder funderingar bland annat kring människans värderingar och drifter. Tillsammans har de skapat ett flertal otraditionella konstverk som exempelvis **Museum Meltdown** som visats på Moderna Museet. Verket består av Moderna Museets lokaler uppbyggda i en digitaliserad 3Dvärld, där dataspelet Half-Life utspelar sig. Beträktaren är själv integrerad genom att navigera sig genom museets lokaler och samtidigt strida mot monster som attackerar. Palle Törsson berättar att verket handlar om våld, IT, information och vår relation till suggestion.

Gunnel Thulin, lärare

Utbildad mellanstadielärare och arbetade som det i fem år. Numera speciallärare och skolbibliotekarie på en högstadieskolan i Mölndal utanför Göteborg. Undervisar i bland annat svenska, matematik och engelska. Är en flitig besökare på design- och konstmuseum.

Dimitrios Ioannidis, forskare och lärare vid Handelshögskolan i Stockholm.

Har arbetat på IBM:s avdelning för marknadsanalys och planering. Han har skrivit en uppsats om hur grossister använder sig av IT-teknologin samt doktorerade i sambandet mellan företagande och politik. Dimitrios Ioannidis anordnade Workshopen "Museer och IT" under 1999 där ett 20-tal intendenterna diskuterade framtiden. Forskar nu om sambandet mellan det fysiska rummet och datorns rum ur ett användarperspektiv. Hur datorns innehåll fungerar i förhållande till de fysiska rum där användandet sker. Han skall också delta i ett EU-finansierat projekt om vilken betydelse IT har för entreprenörskap och nyföretagande i geografisk periferi. Sedan tidig ålder har han vistats mycket på museer och besöker fortfarande något varje vecka.

Åsa Älvebrand, konservator, museivetare, webbmaster

Åsa har en lång akademisk utbildning. Hon är konservator med inriktning på bemålat trä, men har också läst konstvetenskap, museivetenskap och historia. Går i skrivandets stund en webbmasterutbildning. Har bland annat gjort en hemsida åt Mustang, som är en förening för unga museiutbildade samt en hemsida för information om kulturvård och konservering.

Johan Gustafson, frilansande IT-journalist

Gick ut Journalisthögskolan i Göteborg 1994 och har efter det arbetat som allmänreporter på Kvällsposten i Malmö, Helsingborgs Dagblad och som sportjournalist på Arbetet i Göteborg. Johan Gustafson har skrivit för IT-tidskrifter sedan 1995. Arbetar idag som frilansande journalist och skriver om affärsanvändning av IT samt om marknadsföring och kultur på Internet för tidningarna Internet World, Computerer Sweden, IT-affärer, Nätverk och kommunikation och Dagens IT.

Källor

Skriftliga källor

Björstadius, Urban. *Netscapes uppgång och fall. // PC för alla*. 1999:6.

Björstadius, Urban. *Livet före webbläsarna. // PC för alla*. 1999:6.

Broberg, Gunnar och Sörlin, Sverker, *Umgänget med muserna. // Tvärsnitt 1991:1-2*.

Falck, Susan. *Svenska folkets Internetvanor. // Internet World 1999:3*.

Granberg, Mats (Red.) *Efter konstens alla regler – östgötsk kulturpolitik inför 2000-talet*. Landstinget i Östergötland. Linköping 1997.

Härnqvist Lena, *Krukmakaren i verkligheten – Om konsten att marknadsföra kultur. Exempelsamling*. Statens kulturråd. Stockholm 1995.

Internet växer i tredje världen. // Dagens Nyheter 990808.

Internet ökar snabbast i Europa. // Göteborgs-Posten 990818.

IT i kulturens tjänst. SOU 1997:14. Stockholm 1997.

Kulturen i siffror – Museer och konsthallar 1998. Statens Kulturråd 1999:1.

Minne och bildning – Museernas uppdrag och organisation. Kulturdepartementet. SOU 1994:51. Stockholm 1994.

Museer och konsthallar 1998. Statens kulturråd 1999:1.

Museerna och IT-verktygen – En undersökning om tillgång till, användning av och planer för IT i svenska museer. Statens kulturråd. www.kur.se

Nya IT-sambället – De vita surfar vidare. // Svenska Dagbladet 991021.

von Schultz, Ulla (Red.) *Sveriges kulturarv – Att förvalta det förflutna*. Arlov 1998.

Sesam – öppna museisamlingarna. Kulturdepartementet. Stockholm 1995.

Sundin, Elisabeth och Berner, Boel (Red.) *Från symaskin till cyborg – Genus, teknik och social förändring*. Stockholm 1996.

Tällmo, Karl-Erik. *Hur bra är de svenska kulturinstitutionernas webbplatser?* www.kulturnat.iva.se

Älvebrand, Åsa. *Museerna i den digitala framtiden. // Realia 1998:2*.

Muntliga källor

Anteckningar från föreläsning med Jan Nordbladh på D-kurs i Museivetenskap. Göteborg 970911. Under titeln: *Framväxt och uppbyggnad*.

Bandupptagning av intervju med Barbro Ahlfort 990811.

Bandupptagning av intervju med Tobias Bernstrup 990827.

Bandupptagning av intervju med Susanna Rydén Danckwardt 990826.

Bandupptagning av telefonintervju med Johan Gustafson 991021.

Bandupptagning av telefonintervju med Dimitrios Ioannidis 990908.

Bandupptagning av intervju med Gunnel Thulin 990811.

Bandupptagning av intervju med Palle Törsson 990827.

Bandupptagning av intervju med Onita Wass 990825.

Bandupptagning av intervju med Åsa Älvebrand 990830.

E-post från Erica Wänelöf på BUS (Bild och Upphovsrätt i Sverige) 990928.

Telematik 2004 genomförs i samarbete mellan KFB och TELDOK. Programmets utgångspunkt är de förändringar som sker i samband med att Sverige omvandlas till ett informationssamhälle. En viktig aspekt är att IT väntas övergå från att vara expertteknik till att bli mass-teknik, och de följer detta får.

Programmet bygger på att mycket i informationssamhället år 2004 kan skönjas och granskas i verkliga livet och i demonstrationsmiljöer flera år före år 2004. Inom ramen Telematik 2004 produceras småskrifter och rapporter. Småskrifterna på ca 30-50 sidor dokumenterar rundabordsamtal och/eller intervjuer där olika åsikter och erfarenheter lyfts fram. Rapporterna på max 100 sidor ger en mer heltäckande bild av tidiga användare samt en tydlig framåtblick mot år 2004.

Utgivna publikationer inom programmet Telematik 2004:

Carlsson, Bengt Ny teknik som drivkraft och hjälpmedel för
finansiella bedrägerier

Sofie Rittfeldt Allas våra museisamlingar
– *IT som länk mellan konstmuseers samlingar och
allmänheten*

telematik
2004

KFB (www.kfb.se) och TELDOK (www.teldok.org) driver fram till mitten av 2001 programmet Telematik 2004 för att finansiera och publicera studier av tidiga användare och användningsområden i "informationssamhället". Projekten som finansieras (hittills nio stycken) resulterar i två slags publikationer: "småskrifter" med samtal och intervjuer (30–50 sidor) samt lite längre rapporter (ca 100 sidor).

Allas våra museisamlingar

Innanför konstmuseernas monumentala fasader väntar ofta lika storslagna utställningar. Tar man sig förbi dem, hamnar man i museernas magasin och finner där en imponerande konst- och kulturskatt som få sett i sin helhet.

De flesta konstmuseer har bara möjlighet att visa en bråkdel av alla konstverk i utställningarna. Största delen av samlingarna förvaras i magasin: utestängda från fukt, damm och ljus – men också från publiken.

Allas våra museisamlingar diskuterar hur man med hjälp av modern informationsteknologi skulle kunna göra denna viktiga del av det svenska kulturarvet tillgänglig. Ett antal engagerade musei- och IT personer har kommit till tals för att utifrån egna perspektiv och erfarenheter belysa informationsteknologins – framför allt Internets – många möjligheter att i framtiden visa allmänheten dessa undangömda delar av museisamlingarna.

Småskriften – den andra i programmet Telematik 2004 – har skrivits för KFB och TELDOK av konstvetaren *Sofie Rittfeldt*, sofierittfeldt@yahoo.com.